

Sala
Gab.
Est.
Tab.
N.º

R

3

3

R
3
3

P. Paulo de Sousa

EMANVELIS

Costæ Iureconfulti

Lusitani commentaria in .l. Si ex cautione.

C. De non nume. pecu.

Cost. Red

CONIMBRICAE.

Anno M. D. XLIX.

E X E M P L V M
privilegij.

L V EL REY faço saber a quantos este meu al-
uara virem, que eu ey por bem & me apraz, que pes-
soa algũa em meus reynos & senhorios, nam possa
impremir nem vender as repitições & obras que o
doutor Manoel da Costa lente na vniuersidade de
Coimbra fazer em derecho ciuil, & mandar impremir na dita vni-
uersidade, sem consentimento do dito Doutor, dentro de dez an-
nos, que começaram do tempo que ho dito Doutor as ditas repiti-
ções & obras fez impressir, em diante. Sob pena de qualquer
pessoa que as impremir, outrouxer de fora impressas, ou as veder
sem consentimento do dito Doutor, perder as obras, & ma ys pa-
gar cincoenta cruzados pera elle Doutor. Notifico assi a todas
minhas justiças & officiaes a que ho conhecimento disto perteni-
cer. E lhes mando que ho façam assi inteiramente cumprir & go-
ardar & dar a execuçam as ditas penas. E este quero que se cum-
pra & guarde posto que nam passe pella chancellaria, & que valha
& tenha força & vigor, como se fosse carta feyta em meu nome,
passada por minha chancellaria. Sem embargo da ordenaçam do
liuro segundo, Tit. xx. que diz que nam façam obra por carta ou al-
uara meu, sem primeyro passar pola chancellaria: & que as cousas
cujo effeyto ha de durar mays de hũ anno, nam passem por alua-
raes. Francisco Iacome ho fez em Lixboa a x. de Ianeyro. De
M. D. XLVIII. Annos.

REY.

Excellentissimo Prin-

CIPi IOANNI INVICTISSIMI

IOANNIS. III. LV SITANORVM REGIS

Filio heredi, Emanuel Costa

Olyssipponēsis Iurecons.

S.

QVANDO ita vsu venire solet, Princeps serenissime, ut liberi fere parētum suorum siue bona siue praua imitentur studia, præclare tecum actum est qui inuictissimum Regem IOANNEM patrem fueris sortitus, ad cuius imitationem, indolem istam vere regiam veluti ad laudatissimi Principis exemplar possis cōformare. Cuius quidem laudes, seu religionem erga Deum, seu magnanimitatem, iustitiam & clementiam erga omnes respicias, tantum tibi oneris imponunt, quantū expectationis Lusitaniæ tuæ a teneris (ut aiunt) in gulis præstitisti. Quo circa cum inter Augustissimi Patris tui virtutes adnumerari etiam debeat eximius quidam sapientiæ amor, cuius studia in his regionibus sepulta pene primus ab interitu vindicauerit, & in hac Conimbricensi Academia tanquã in arce constituerit: in eam omnes erigimur spem, se non minori fauore quam ille, literarum hominum studia & cohonestaturum & prouecturum fore. Quod quidem eo alacrius cōfidimus, quod Celitudinem tuam & literarum studijs initiatam & pro ætate ista tua belle progressam intelligimus. Non igitur abs re mihi visum fuit, commentaria hæc nostra in lucem exeuntia tibi consecrare.

praesertim quum anno proximo expertus fuerim quam humaniter
Pierissimus Rex noster, Pater tuus alia huiusmodi a nobis excepe-
rit. Quod superest, CHRISTVM Optimum Maximum
precamur, vt sua dona, quae in te plena contulit manu, serua-
re & amplificare dignetur: quo & Augustissimo
rum Parentum tuorum votis respondeas,
& tanti imperij fastigio, cui non
sine numine designatus es,
par esse queas.
Vale.

CONIMBRICAE NON. APRILIS.
M. D. XLIX.

EMANVELIS

COSTAE IVRISCONSULTI
Commentaria in l. Si ex cautione. C. De
non nume. pecunia.

IMP ER A T O R

Antoninus Augustus Demetrio.

SI EX CAUTIONE^a TVA^b LICET HYPOTHE
CA DATA CONVENIRI COEPERIS^c EXCE
PTIONE OPPOSITA^d SEV DOLI^e SEV NON
NUMERATAE PECVNIAE^f COMPELLITVR
PETITOR^h PROBARE PECVNIAM TIBI ESSE
NUMERATAMⁱ QVO NON IMPLETO ABSOLV
TIO SEQVETVR^k.

*H*ÆC l. clavis est totius materiae secū
dū omnes Dd. et est repetibilis secundū
plurimos. Cuius interpretationē in decem
scholia digessimus. Vnde subtilitates nōnul
las, multas uerō utilitates studiosus lector possit collī
gere: ad laudem et gloriam Optimi Maximiq; Dei,
eiusq; beatissimæ uirginis matris MARIÆ.

Casus l. iuxta communem intellectum.

A Deme

Demetrius chirographum mutuæ acceptæ pecuniæ Titio dederat, & pro ea exoluen-
da proprias quasdam res eidem obligauerat. Titius, antequam quinquennium à die chirographi elapsum esset, cœpit Demetrium conuenire personali actione ex chirographo orta. Demetrius negabat, hanc pecuniam sibi à petitore numeratam fuisse. Imperator Antoninus rescripsit, si reus uel doli, uel non numeratæ pecuniæ exceptionem opponat: petitorum, si uelit intentionem suam perferre, cõpellendum probare, pecuniam reo numeratam fuisse. Nam si hoc non probet: reum diffinitiuam sententiam à petitione actoris absoluendum fore.

Summæ.

1 LITERARVM obligatio utrum iureconsultis fuerit incognita. 2 Intellectus, l. Non figura. ff. De actio. & obliga. 3 Interpretatio noua. l. Cõsensu. ff. De actio. & obliga. 4 Interpretatio noua. l. Qui ad certum, ff. Loca.	5 Interpretatio noua. l. j. ff. De anuis lega. 6 Nomina debitorum quomodo fierent. 7 Literarum obligatio iuris ciuilis inuentum est: unde ciuilis appellatur. 8 Literarum obligatio non perimitur ipso iure per acceptationem.

LEX CAUTIONE. Quum dictio
ex proximā, immediatāq; causam
denotet. l. 1. §. Ex incendio, cū uulga.
. ff. De incē. ruin. naufra. ōnes inter
pretes ex his uerbis collegerunt, o-
bligationem hīc ex ipsa cautione or-

Ex.

tam fuisse, & cautionē aduersus debitorem adductā,
non tam ut impleret probationem numeratæ pecuniæ,
quā ut ostenderet ex ea petitoris actionem fundari.
Alioquin si cautio probationem solummodo contine-
ret, dixisset magis Imperator, SI PROPTER CAV-
TIONEM TVAM, ut in simili obseruat Paul. Ca-
strens. in. l. Ex hac scriptura. ff. De donatio. Dem-
que intelligunt, literarum hanc obligationem fuisse:
de qua Iustinianus tractat in titul. Insti. De litera
obliga. Creditur autem. † huiusmodi obligatio Iure-
cons. fuisse incognita, uti Petrus & Bart. contra
Accursum opinantur in. l. Non figura. ff. De actio.
& obliga. Cynus in. l. Generaliter. 2. col. infra hoc
tit. Ioan Faber, & alij in princip. Insti. de litera obli-
ga. Raphael. Fulgos. in. l. Cū fidem, col. fina. & in. l.
Generaliter. n. 9. infra eod. Paul. Castr. in. d. l. Gene-
raliter col. 2. Et quasi uerissimā opinionem affirmat
eā secure Hispanus Fortunius. l. Si unus. §. Pactus
ne peteret. n. 10. uer. Hinc opportunē. ff. De pactis.

Mouentur eò, quòd ueromile non sit, huiusmodi obligationem apud Iureconsultos fuisse, qui nullam eius mentionem fecerint in ordinario tit. De actio. & obli-
ga. Ad. l. Non figura, respondet Bar. & intelligendā fore in obligatione naturali. Quasi iure Digestorum 2
consensus in literis expressus pactum duntaxat nudū induceret: unde actio non nasceretur. Aliter etiam eūdem tex. Ioan. Fab. ubi supra accipere tentauit: quòd uidelicet Iureconsul. ibi responsum alterius Iureconsulti explicet in. l. Cōsensu. ff. eod. titul. ubi Iulianus scripserat, obligationes, quæ consensu contrahuntur, posse per epistolam contrahi. Modò dicatur in d. l. Non figura, quòd si consensus uendentis uel locantis per literas fuerit expressus: non obliget ipsa literarum figura, sed magis consensus ipse per literas significatus. Quo etiam sensu intellexit eandem. l. Non figura, Fortunius in. d. §. Pactus ne peteret. Ego autem cum Accursio aduersus omnes alios sentio, literarum obligationem apud Iureconsultos fuisse. Quod satis mihi probari uidetur huius nostræ. l. argumento. Siquidē omnes agnoscunt, hic de literarum obligatione Imperatorē loqui. Et tamen Imperatoris Antonini tēporibus & postea, multi Iurecōsulti uixerunt, ut ex Digestorū respōsis apparet: quibus Impatoris Antonini rescripta sæpenuerò referūtur. Vnde uerosimile est,

Accursij
opinio ad-
uersus cō-
munē de-
fensa.

Ulpianum in d. l. Non figura, ad literarum obligationem respexisse. De qua etiam Iulianus sensisse mihi uidetur in d. l. Consensu: † quum ait, IDEO AVTEM ISTIS MODIS CONSENSU DICIMUS OBLIGATIONEM CONTRAHI QVIA NEC VERBORVM NEQVE SCRIPTVRAE PROPRIETAS VLLA DESIDERATVR. Porro scripturae proprietatem sic retulisse mihi uidetur ad literarum obligationem: quemadmodum uerborum proprietatem ad stipulationem sine dubio retulit. Nam & ea Iuliani uerba à Iustimano repetuntur in princip. Insti. De obliga. quæ ex consens. Nec Accursius & alij Dd. mihi dubitauerunt, quin illis eisdem uerbis exprimeretur literarum obligatio. Simili modo ad eandem scripturae seu literarum obligationem Ulpianus respexit in l. Qui ad certum. ff. Loca. †. ET HVIVSMODI CONTRACTVS (inquit) NEC VERBA NEC SCRIPTVRAM VTIQVE DESIDERANT. Idem Ulpianus uerborum & literarum obligationem coiunxisse mihi uidetur in l. 1. in fine. ff. De annu. lega. quum ait, † SICVTI EX STIPVLATV, VEL NOMINE FACTO PETERETVR. Quippe olim scriptura fiebat obligatio, quæ nominibus fieri dicebatur. Quæ nomina nō sunt in usu, secundum Iustinia. in princ. Insti. De litera. obliga. Vbi satis exprimere uidetur, literarum obligationem apud Iureconsultos in usu fuisse, & hodie quoq; uigere: quanquam nomina non sint in usu. Quæ

Noua interpretatio.

Noua interpretatio.

Noua interpretatio.

† quomodo fieret, explicauit doctissimè (ut ònia solet)
Andr. Alcia. in. l. Qui pecuniã. ff. Si certũ peta.
 Illud inter omnes constare uideo, † hanc literarum
 obligationem iuris ciuiliſ esse inuētum, non uerò iuris
 gentiũ, ut per *Accurs. & omnes in. l. Ex hoc iure. ff.*
De iusti. & iure. Qua de causa Veteres ciuile sole-
bant appellare, secundũ Ioã. Fab. in. d. princi. Insti.
De litera. obliga. n. 7. Non tamẽ & si introducta sit
iure ciuili, & uerbis quodã modò contrahi uideatur, ut
per gl. in. l. i. in uerb. consensu. ff. De actio. & obliga.
 † idcirco per acceptilationem ipso iure perimetur: quũ
 re uera literarum magis, quam uerborũ sit obligatio.
 Igitur nouatio necessaria est, gl. *notabilis in. §. Itẽ p*
 acceptilationem, in uerb. *cæteræ, Insti. Quib. mod.*
tolli. obliga. Quam, ueluti singularem cõmẽdauit Io.
Imol. In. l. Nisi consentiat. ff. De acceptila.

- 1 Literarum obligatio non ori-
tur ex publico instrumẽto.
- 2 Lex hæc utrum possit intelli-
gi in publico instrumẽto.
- 3 Bartolus in. l. i. §. Si quis ita
n. 9. ff. De uerb. obliga. quo-

modò intelligendus.

- 4 Literarum obligatio ex de-
fectu consensu nulla est, si
partes uoluerũt stipulari, &
stipulatio fuit inutilis.

RIM A igitur declaratio sit, quòd
 cautio hæc priuato ipsius debitoris chi-
 rographo cõinebatur. † Nam ex publico
 instrumẽto nulla nasceretur obligatio:

quũ

quã publica instrumẽta magis inuenta sũt ad probãdũ,
 quã ad obligandũ, secundũm Petrum hic & Saly.
 n. 11. Paul. Castrẽs. col. 1. Et sentit Bar. in Authẽ.
 Contrã qui propriã. n. 2. infra hoc tit. Tradit idẽ Pau-
 lus Castrẽ. in. l. In cõtractibus, pen. col. infra hoc tit.
 et Angel. Aret. in. §. Idem iuris. n. 7. Insti. De exce-
 ptio. Sic apparet quòd et si noster tex. iuxta Accur-
 sijn receptam opiunionẽ possit intelligi in cõfessione debi-
 toris, quã facta sit in publico instrumẽto: id ita accipi
 oportet, si quæramus de exceptione non numeratæ pe-
 cuniæ. Siquidem uerum est, eum, qui in publico instru-
 mẽto cõfessus fuerit, se mutuã pecuniã accepisse, etc.
 habiturum exceptionem non numeratæ pecuniæ: perin-
 de atq; si in priuata scriptura cõfessus fuisset. Cæte-
 rum admitti non debet, quòd nostri tex. species ponat-
 tur in publico instrumẽto: quũ uerba legis ostendãt,
 ex cautione ortam fuisse obligationẽ. Quæ utiq; ex pu-
 blico instrumẽto nequaquam oriretur.

Hinc potest colligi, quomodo sit intelligendus
 Bar. i. l. 1. §. Si quis ita. n. 9. ff. De uerb. oblig. ubi scri-
 psit, q; si in instrumẽto continetur mutui recepti con-
 fessio, & inutilis stipulatio: debet agi certi conditio-
 ne ex mutuo: & probanda est intentio per confes-
 sionem in instrumẽto contentam. Non tamen quòd
 ex instrumẽto possit agi, hoc est, ex stipulatu.

Idem firme repetijt Bart. In. l. Si stipulatus. §. Chryfogonus. n. 9. ff. eo. tit. Nam Bar. manifeste sensit, ex ipsa confessione agi non posse: & confessionem modum esse probandi, non uero obligandi. l. Publica. §. fin. ff. Deposi. Idem exprimit Paul. Castrē in. d. §. Chryfogonus, col. pe. & ex sententia Bar. colligunt in. d. §. Si quis ita, Lācel. Galiau. pen. col. in fi. et And. Alc. n. pe. Ioan. uero Imol. in. d. §. Chryfogonus, col. 6. uersū. Et ex predictis, intellexit, ex confessione, quæ erat in scriptis, agi posse, ut in prin. Insti. De litera. obliga. Aret. quoque in. d. §. Chryfogonus, col. 3. idē putauit. Sed et Alex. ibidē. n. 11. uersū. Vnde, intelligit, Pauli Castrensis traditionē dicētis, ex confessione agi nō posse, tunc procedere: quando ex confessione ageretur, nulla scripturæ facta mentione. Idē Alex. in. d. §. Si quis ita. n. 32. scribit, ex confessione, de qua Bar. loq̄batur, tanquā ex mutuo ciuili oriri actionem. Et tamen hi auctores errore lapsi non uiderunt, Bartoli sententiā hāc esse, ne ex confessione agi posset. Præterea aduertisse nō uidetur, quod et si Bart. in confessione loqueretur, quæ in scriptis cōtinebatur: necessario intelligere debuit, quod ex illa confessione nō nascebatur literarū obligatio: quū in publico instrumēto facta esset. Denique Pau. Castr. hic. col. 2. Bartoli sententiā in. d. §. Si quis ita, adhuc modū intellexisse uidetur, ut etiam Franciscus Ripa

in d.

Contra Io.
Imo. Alex.
& Aretin.

in. d. §. Si quis ita. n. x. Et sanè alia quoq; ratione cõsidero, in specie à Bar. proposita non potuisse oriri literarum obligationem ex cõfessione, & de sola mutui naturalis obligatione tractandum fuisse. Nam si interposita dicitur inutilis stipulatio, & impossibile erat literarum obligationem contrahi: quum ubi agitur de contrahenda obligatione, si nõ ualeat, quod ago, ut ago, nec ualeat, ut ualere potest. l. i. §. Eum qui. ff. De consti. pecu. Tradit Cynus circa hanc ipsam literarum obligationem in. l. Si ex pretio, in fi. supra Si certum peta.

1 Literarum obligatio regulariter non versatur circa alias causas, quàm mutui.

2 Chirographũ, in quo se quis obligat ad reddendam pecuniam, quam accepit, intelligitur de pecunia mutua.

SECUNDA sit declaratio, q̄ hæc cautio ex mutui causa fuit interposita. Nam si ex alia causa per scripturam quis uellet obligari: & secundum regulã nõ obligaretur. l. Publica. §. fina. ff. Depositi. Proinde reus nõ conueniretur ex scriptura, ut omnes hic docent, Ioã. Fab. in. prin. insti. De litera. oblig. Bal. & Saly. quum enumerant u. stimenta pactorum in. l. Legem, supra De pactis Ias. in. l. Leguima. col. 3. ff. eod. tit. Lud. Bologni. in Rub. n. 25. ff. Si cerium peta. Confirmatur hæc eadem declaratio alio fortiore argumento. Quoniam uidelicet hic datur reo exceptio non nume-

rata pecunie cū prerogatiua transferendi onus probationis in actorē. Ergo restringere oportet cautionē ad mutui causam: quū reus, ex aliis causis cautione interposita, nō habeat huiusmodi exceptionem, ut cōmuniter omnes docēt per. l. Generaliter, infra hoc tit. Tametsi in huius operis fine ostensuri sumus, nostrum tex. generalius posse intelligi.

Illud præcipue notabile est, quod licet cautio nō habeat mutui causam expressam: inducetur per præsumptionem causa mutui. Denique † si quis scripserit, se debere Titio centum, quæ ab eo accepit, &c. nec debēdi causam specialius designauerit: in re dubia credemus subesse mutui causam. Sic in hac quoq; specie tex. noster poterit præcedere. Hoc ita respōdit Bal. consi. 70. Punctus, lib. 5. argumento gl. in. l. Cum quid, in uerb. pro cauto. ff. Si certum petat. ubi Iacob. de Sãcto Georg. n. 6. Bald. sententiam probat. Quæ digna est observatione ad ea, quæ Accursius scribit in. l. Cum de indebito. §. fin. in uerb. si autem, in fine. ff. De probatio. & Alex. circa eundem Accurs. consi. 4. Circa primum. n. pen. lib. 1.

1 Literarum obligatio verum exiguat aliqua verba dispositiua.

2 Bar. in. l. Triticū. n. 4. ff. De verb. oblig. quomodo possit intelligi.

3 Confessus in priuato chirographo se mutuā pecuniā Titio debere, etiāsi non addat verbum dispositiuū, promittere eā intelligitur: & literis manet obligatus.

- 4 Confessus in scriptura, se debere ex alijs causis, quàm mutui, pmittere quidē videtur: sed ciuilitè nō obligatur.
- 5 Interpretatio noua. l. Ex sentētia. ff. De testa. tute.
- 6 Pactum nudum, quo quis p-misit patri pupilli, se futurū tutorem, sufficit ad excludendam excusationē, quam idē testamēto tutor relictus iure publico habebat.
- 7 Creditor, qui cōfiteatur, debitore præsenti sibi soluisse, non videtur facere pactum de nō petēdo: quod facere videtur, si confiteatur, eundē sibi non teneri.
- 8 Literarum obligationis propria forma non est, si quis cōfiteatur etiam in scriptura priuata se recepisse à Titio decē mutua.
- 9 Iurans in chirographo se accepisse mutuā pecuniā nō habet beneficiū exceptionis nō numeratæ pecuniæ: & de intellectu. l. fina. C. hoc tit.
- 10 Intellectus. l. Si duo patroni: §. Marcellus. ff. De iureiurā.
- 11 Verbū promitto non destruit literarum obligationem.
- 12 Verbū promitto generale est ad stipulationem, pactū & pollicitationem.
- 13 Verbū promitto in scriptis repertum cur in re dubia ad stipulationem referatur.
- 14 Verbum promitto adiectū in contractu innominato utrū intelligatur per stipulationem.

TERTIA sit declaratio, quòd hæc cautio non continebat simplicem confessionem mutue receptæ pecuniæ: sed ultra cōfessionem causæ erant aliqua uerba dispositiua: ex quibus obligatio oritur, scđm Ioannis sententiã ab Accurs. relatã in. l. In cōtractibus, in uerb. conscribuntur, infra eo. ubi Accur. idē probasse uidetur, arg. l. s. §. Stipulatio. ff. De uerb. obliga. In eadē opiniōe uidetur fuisse Azoi Rub. Insti. De trã. obliga. arg. l. Si sub specie, supra De postul. Quã
Cy.

Cynus quoque sequutus est in l. Generaliter. col. 2. n. 4. infra hoc tit. & Bar. in l. In contractibus. n. 1. infra eo. qui scribit, hanc opinionem communiter teneri. Unde colligit, quod per scripturam, quae rei gestae confessionem solum continet, nemo literis obligatur: sed probatio tantum inducitur. l. Publica. §. si. ff. Deposi. Quod reputo notabile, ad intelligendam eiusdem Bar. sententiam. in l. Triticum. n. 4. ff. De verb. obliga. ubi scripsit, quod si quis confessus est, se recepisse decem mutuo, non est dispositio, sed probatio. l. Publica. §. fin. ff. Deposi. Alex. inibi. n. 2. laborat in Bar. defensione: & intelligit, eum loqui in confessione sine scriptis facta. Ego puto, Bar. quum alleget. l. Publica. §. fin. ubi Iurecons. de priuata scriptura loquitur, intellexisse absolute, quod talis confessio etiam in chirographo contenta scribentem non obligaret.

Contrariam opinionem, immo quod ex sola confessione absque verbis futuri temporis oriatur literarum obligatio, tenet Accurs. hic et in §. Plane, Insti. De litera. obliga. Bal. In l. In contractibus. 2. opp. infra eo. & in l. Contractus. 4. col. supra De fide instrum. Io. Fab. in princi. insti. De litera. obliga. n. 5. Paul. Castr. hic & in d. l. In contractibus. col. 3. Idem secure probauit Alex. In l. Si stipulat. §. Chrysogon. 10. col. ff. De verb. obliga. scribens, hoc modo debere limitari tex. in §. si. l. Publica. ff. Deposi. Eandem sententiam ueriores esse

Noua interpretatio uerborum Bar.

esse putauerunt. Ludo. Roma. & Aret. col. 3. in. l. s.
 §. Stipulatio. ff. De uerb. obliga. Pro qua facit ratio
 fortis secundum Castrens. in. d. l. In contractibus.
 Nam si diceremus, ponenda esse uerba dispositiua,
 & sic uerbum promitto: destrueremus literarum obli-
 gationem. Siquidem uerbum promitto etiam in priua-
 ta scriptura repertum intelligitur præsumptione iuris
 per stipulationem. l. Titia. §. Idem respondit. ij. ff. De
 uerb. obliga. l. 1. infra De contrahen. & commitē. stipu-
 la. Quare ergo (inquit Paulus) necessaria est literarū
 obligatio: quæ potius est subsidiaria, & per Iustinianū
 introducta, non uideo. Unde per hanc rationem conclu-
 dit, q̄ propria forma literarum obligationis sit per cō-
 fessionē sine promissione. Non obstat. l. c. §. Stipulatio
 ff. De uerb. obliga. quoniam Ioan. Fab. et Aret. ubi
 supra respōdent, in stipulatione exigi quidem uerba fu-
 turi temporis expressa: sed non exigi in literarum o-
 bligatione. Rationē differentie in eo esse, quod in scri-
 ptura tacitē intelliguntur uerba futuri temporis pro-
 pter mutui causam expressam: de cuius natura est, q̄ il-
 le, qui accipit mutuum, obligetur in futurum ad reddē-
 dum in eodem genere id, quod mutuō accepit. l. 2. ff. Si
 certum peta. Et mihi uidetur, hanc opinionē sine dubio
 3 admittendam esse, † quādo confessio ita facta est, Cō-
 fiteor me Titio debere decem ex causa mutui per tex.
 in. d.

in. d. §. Plane, Insti. De litera. obliga. et arg. l. Titius
 l. Quidam. ff. De consti. pecu. & per rationes subtiles
 Ricar. de Saly. quas refert hic Saly. n. 7. Adde tex.
 in proposito memorabilem in. l. Ex sententia. ff. De te
 sta. tute. ex quo Bar. inibi colligebat. n. fin. q. si scribo,
 me tibi debere centum ex aliqua causa, licet nō dicatur,
 quōd ita promittam: uideor tamen promittere. Sequi
 tur Bal. in. l. Contractus. 4. col. supra De fide instru
 mento. allegando gl. in. d. §. Plane.

Sedet si Bart. & Bal. hoc generaliter tradant in
 confessionibus ex quacunq; causa factis: notandum est,
 tacitam illam promissionem utilem esse in literarū obli
 gatione. In qua uidelicet dicetur pactum illud tacitum
 literis uestitum fore, ut etiam in constituto. d. l. Titius
 l. Quidam. ff. De consti. pecu. ubi tacita promissio iure
 Prætorio uestimentū habet. Cæterum in alijs causis
 † subintellec̄ta promissio nuda esse uidebitur: quū si uer
 bum promitto, aut æquipollens non sit expressum, stipu
 latio præsumi nō debeat. l. s. §. Stipulatio. ff. De uerb.
 obliga. Deniq; probandum erit, nudam illam promissi
 onem, quæ subintelligitur ex alijs uerbis expressis, utili
 tates duntaxat habituram nudæ pactionis: ut & natura
 liter obliget, & ad excipiendum, replicandumq; profi
 ciat. l. Iurisgētium. §. Igitur nuda, cum ibi nota. ff. De
 pactis. Quo sensu uidetur mihi, † posse eleganter acci
 bi tex.

pitex. uid. l. Ex sententia: ubi Papinianus ait, NEC
 ADMITTENDAM EXCUSATIONEM QUAM
 IVRE PUBLICO HABEBAT QUONIAM PRO-
 MISISSE VIDEBATVR Nam non interpretor, ta-
 lem promissionem referri debere ad fictam stipulatio-
 nem, uti Franciscus Ripa male accepit in. l. 2. n. 24. ff. Error Frā
 De uerb. obliga. et si qui sunt alij. Sed magis intelligo, cisci Ripę.
 6 nudam esse pactiōē: quæ sufficere uidetur ad infirmā
 dā excusationē. §. Item propter, in fi. Insti. De excusa.
 tuto. cōiuncto. §. Dictū. l. Sciēdū. ff. De edili. edicto.
 Quod etiā arguta ratione comprobatur. Nō enim ex
 tacita promissione compellitur tutor esse, qui se tutorē
 in patris pupilli testamento scripserat: sed magis iure
 publico ad munus tutelæ compellitur. Et quum excusa-
 tionem opponit, tunc in speciem quandā replicationis
 nudum pactum ei obijcitur: quod non ualeret ad cōpel-
 lendum. d. l. Iurisgentiū. §. Vt putā.

4
 Vbi uerò confessio non est facta per uerbum iuris
 uidelicet, Cōfiteor me debere, seu teneri ex causa mu-
 tui, sed per uerba meri facti, uidelicet, Confiteor
 me accepisse decem à Titio ex causa mutui: poterit
 facilius recipi prior illa opinio, quam communiter te-
 neri, scripsit Bart. ut ex Accursij sententia hic col-
 legerunt Ricard. de Saly. et Salyce. n. 2. ita distinguē-
 tes hunc articulū. Pro qua distinctione facere uidetur

tex. in. l. Tale pactum. ff. De pactis, & quod ibi Pau.
 Castrē. & omnes in. l. Si ex pluribus. ff. De solutio.
 ubi cōmuniter docuerūt, q̄ t̄ per illa uerba, Profiteor 7
 te mihi soluisse, nulla pactio liberatoria inducitur, sed
 tātū probatio solutæ pecuniæ. At per illa, Profiteor
 te mihi non debere, inducitur pactum liberatorium de
 non petendo. Item quod t̄ propria forma literarū obli 8
 gationis nō sit hæc. Confiteor me accepisse, & c. indu
 cotex. in. l. fin. infra hoc titu. ubi Iustinianus scribit, q̄
 in huiusmodi cautionibus (quantum attinet ad excep
 tionem non numeratæ pecuniæ) nulla est differentia
 siue apponatur iuramentū, siue non. Consequens igitur
 est, ut intellexerit, huiusmodi cautiones non in cōfessio
 ne acceptæ pecuniæ cōsistere: sed magis in promissio
 ne solutionis futuræ. Nam utiq̄ si cautio in cōfessione
 cōsisteret, iam cautioni appositum iuramētū faceret, 9
 cessare exceptionem nō numeratæ pecuniæ, uti Dd.
 cōmuniter affirmant. Intelligunt enim eam legē, quan
 do scribens promitteret cum iuramēto se soluturum: nō
 uerō si confiteretur, se pecuniam recepisse cum iura
 mento. Quod suo loco latius ueniet explicandum.

Ex his dubitari potest, an uerum sit, quod genera
 liter tradit Roderi. Suar. in repe. l. Post rem iudica
 catā. fol. 124. col. 3. uersū. Secundò limita, & fol. 125.
 col. 1. ff. De re iudica. ubi scribit, q̄ in omnibus instru
 mentis

mētis, in quibus aliquis confitetur, se aliquid accepisse, subauditur uerbū promitto, & de hoc esse casum in.l.

10 Si duo patroni. §. Marcellus, in fi. ff. De iureiurā. ubi
 † maritus, qui iurauit, sibi ab uxore aliquam rem in do-
 tem datam esse, potest conueniri soluto matrimonio a-
 ctione de dote utili. Sed mihi uidetur, q̄ ille tex. nō re-
 Et ab eo intelligatur. Quoniam uxor nō habet utilem
 de dote actionem uigore tacitæ promissionis. Sed ma-
 gis, quum iuramentū mariti pro ueritate habeatur, ha-
 bet uxor de dote actionem utilem quasi natam ex obli-
 gatione, quæ re intelligitur fuisse contracta, argumē-
 to tex. singularis, quem ibi Aretinus expendit in.l.
 Quauis. §. Si cū essem. ff. Ad Senatusconsul. Vel-
 leia. Vnde si absq̄ iuramento decisorio maritus scripsis-
 set, centum in dotem se recepisse, remoto priuilegio fi-
 ctæ stipulationis, de quo in.l. unica, in principio. C. De
 rei uxo. actio. fortassis Iurisconsulti responderent, ex
 tacita promissione conueniri maritum non posse, quum
 promississe non uideretur: sed uxorem ordinaria actiōe
 de dote agere debere, & mariti confessione usurā esse
 in modum probationis utilis: nisi ille exciperet de dote
 non numerata.

11 De illo non puto ambigendum esse, quin † si quis cō-
 fiteatur in chirographo mutuā accepisse pecuniā, quā
 se redditurum promittit, uel mutuā pecuniā se debere,

B quam

Contra Ro-
 deri. Suar.

Cōtra Pau
lū Castr.

quā p̄mittit redditurū esse: literarū obligatio nō destru
atur, aduersus Pauli Castr. sententiā in. d. l. In cōtra
ctibus, Nam & si stipulatio impediatur literarum obliga
tionem. §. Plane, Insti. De litera. obliga. uerbum tamē
† promitto non semper stipulationē exprimit. Signifi
cat enim stipulationē, pactum nudum & pollicitationē 12
l. Sciendū. §. Dictū. ff. De ædili. edicto. Quod si reper
tū in scriptura in dubio ad stipulationē refertur: iccirco
admissum est, † ne id quod agitur, uideatur inutiliter actū 13
esse. l. Quoties, cū simi. ff. De reb. dub. Tradit An
gel. Perus. in repet. l. Sciendū. n. 2. et ibi. Areti. col.
4. ff. De uerb. obliga. Læcel. Caliau. ubi subtiliter hoc
explicat, in rep. Rub. ff. eo. titu. De uerb. obliga. n. 3.

Igitur quum in proposita specie demus chirogra
phum & mutui causam, nulla ratio urgere uidetur, ut
uerbum promitto ad stipulationem referamus: quum
uerbi proprietates hoc non postulet, & sine stipulatio
ne possit esse utilis literarum obligatio. Facit quod in
fortioribus terminis scriptum reliquit Bal. in. l. Sicut,
in fine, supra De actio. & obligatio. ubi dixit, quod †
si in contractu innominato respectiuo inseritur uerbū
promitto, nō intelligitur per stipulationem, eò quod sti
pulatio repugnat naturæ contractus innominati. Se
quitur Alex. in. l. Sciendū, col. 2. ff. De uerb. obliga.
& in. l. Lecta. n. 4. ff. Si cert. peta. Iacob. de Sancto
Georg.

in. l. Jurisgētū. 2. lect. n. 7. ff. De pactis, Ioā. Baptist.
de Sancto Sever. in tracta. De pactis. in. 4. q. n. 3.

1 Literarum obligatio nō con- trahitur demū post biennij tempora, sed statim. 2 Intellectus huius legis. 3 Intellectus. §. Planè, Insti. De litera obliga. 4 Frustra aduerbiū ad effectū quādoq; refertur. 5 Literarum obligatio cōtracta sub spe numeratiōis futuræ	ante legitimū exceptiōis tē- pus ciuilitè obligat. 6 Stipulatio facta sub spe nu- meratiōis futuræ, an statim naturalitet obliget promittē- tem, nec tantū ciuilitè. 7 Intellectus. l. Qui pecuniam: ff. Si certum petā. 8 Intellectus. §. Idē iuris, Insti. De exceptio.

SECUNDVM hæc ex eisdem tex. uerbis
primū colligo, q̄ literarum obligatio rectè dici-
tur, & ex ea nascitur actio ante legitima tempora ex-
ceptionis non numeratæ pecuniæ: quæ tempore huius. l.
quinquēnij erant, hodie biēnij sunt. l. In cōtractibus in-
fra hoc titu. §. Multum, Insti. De litera. obliga. Nam
hic ex cautione agebatur, id est, ex literarū obligatiōe.
Et tamen ante legitimū exceptionis tempus agebatur:
ut constat ex eo, quod opposita exceptione, cōpellitur
petitor probare numeratā pecuniam nequaquā cōpel-
lendus, si post quinquennium coepisset reū conuenire.

Contrariam opinionē nouè tētavit Bal. in tracta.
De pactis. n. xi. intelligēs, ante legitima exceptionis
tēpora eū, qui se scriptura obligauit, naturaliter dūta-
xat teneri p̄pter cōsēsū: sed post tēpora ciuilitè quoq;

B ij teneri

teneri per tex. in. §. Plane, ibi, SIC ET HODIE FIT VT
 DVM QVERI NON POTEST SCRIPTVRA OBLIGETVR,
 Insti. De litera obligati. Et pro hac opinione inducit
 nostrum tex. in quo actor ante biennium necesse habet
 probare, se numerasse. Porro (inquit) si iam haberet
 ex civili obligatiōe actionem: utiq; actio efficax esset,
 etiam si non probaret, numeratā reo fuisse pecuniam:
 & onus esset debitoris proprium, exceptionem nō nu-
 meratæ pecuniæ probare. Sed & Raph. Fulg. in. l. Cū
 quis. n. 20, et. 21. supra De iuris et facti ignorā. putat
 non esse actionem ante biennium. Nam hæc (inquit)
 obligatio re non contrahitur, quum numeratio nō inter-
 uenit. Nec uerbis: cum stipulatio celebrata non sit.
 Nec consensu: quoniam literarum obligatio nō celebra-
 tur solo cōsensu, Insti. De obliga. quæ ex cōsen. Nec
 postremò contrahitur literis: quia ex contractu litera-
 rum non nascitur obligatio ante bienniū. d. §. Plane.
 Fortunius quoq; nimium confidenter hanc opinionē asse-
 uerat in. l. Si unus. §. Pactus ne peteret. n. 8. cum seq.
 ff. De pactis. per tex. in. d. §. Plane. Negat præte-
 rea in iure tex. reperiri, qui contrarium possit extor-
 quere. Et nouissimè in hac opinione fuit Andr.
 Alciatus. in. l. Qui pecuniam. ff. Si cert. peta. Quā
 & Accurs. aliquando probasse uisus est in. l. Iuris-
 gentium. §. Quinimo. in. 1. scholio. uers. Item literis.
 ff.

ff. De pactis. Huius sententiæ, argumentum esse uideatur. l. i. in dictiõne frustra, supra hoc titu. Nam si frustra cautio emittitur, igitur non habet effectum ciuili obligationis. l. penul. §. Ad crimen, & quod ibi Bar. fina. uerb. ff. De publi. iudici.

Sed tamen communis opinio uerior est, ut ex literis statim actio nascatur: quam excludit non numeratæ pecuniæ exceptio. l. Si quasi, infra, eo. titu. Idq; fortiter litera huius tex. pbat: in qua datur exceptio quasi actionis iam ortæ exclusio. Et quãquam Rapha. Fulgos. & Fortu. responderint, q; hic ante legitima quidem tẽpora exceptio doli, seu non numeratæ pecuniæ datur: non tamen quasi actionis exclusio. Sed (ut plerumq; accipi solet) quasi exclusio facti & inentionis, ut per glos. & Barto. in. l. Qui se debere. ff. De condicti. causa data. Ego literam tex. aliter induco. Nec enim solùm expendo, q; ante legitimũ exceptionis tẽpus datur exceptio, sed etiam, q; ante id tempus ex cautione agebatur. Sed si ad hoc quoq; uerosimile est, eosdem responsuros, de facto actum ex cautione, ex qua nulla esset interim actio; pondero fortiùs uerba tex. EXCEPTI ONE OPPOSITA. Ablatiuus enim absolutus, qui in cõditionem resoluitur. l. A testatore, cũ simili. ff. De conditio. & demonstra. significat, agentis intentionẽ pcedere, si nõ opponeretur exceptio, ut Bal. et Saly.

Cõmunis opinio de fesa aduectus Bal. Fulgos. Fortu. niũ, & Alcial.

rectissime collegerunt. Atqui si de facto petitor age-
 ret, etiam si nulla opponeretur exceptio, repellendus
 esset à iudicio, ut nota. in. l. Si unus. §. Pactus ne pete-
 ret. ff. De pactis & in. l. Vbi pactū, supra De trans-
 acti. Sic resoluitur Baldi argumētū in. d. tracta. De
 pactis. n. 11. quod contra communem opinionem ex hoc
 tex. colligebat. Retorquetur enim aduersus eum tex.
 † in quo uidelicet actor non habet necesse, probare nu-
 merationem ante bienniū: quū efficaciter agat ex cau-
 tione, interim dum nō opponitur exceptio. Non obstat
 uerba Imperatoris in. d. §. Planē, Insti. De litera. obli-
 ga. † quoniam sententia eius est, q̄ post legitima tem-
 pora efficaciter obligetur, qui ante propemodum obli-
 gatus non erat, obstante exceptione arg. l. Si dari, in
 fi. ff. De uerb. obliga. & ita ferē eum. §. interpretan-
 tur Accur. & Dd. inibi. Nec oberit tex in. l. 1. su-
 pra hoc titul. quia † aduerbium frustra ad effectum re-
 fertur, ut per Accurs. ibi, & in. l. Si Titius. ff. De fi-
 de iusso. Tradit Ias. sic intelligendo. d. l. 1. in. l. Verbis
 civilibus. n. 3. ff. De uulga. & pupil. Iacob. de Sācto
 Georg. i. l. Si tibi decē. §. De pignore, in fi. De pactis
 Quum igitur constare debeat, actionem ex literis
 nasci statim, atq̄ cautio conscripta est, queritur, si
 spe future numerationis conscripta sit, utrū hoc casu
 actio à sola civili obligatione nascatur, an etiam à na-
 turali

eurali? Et quāuis in hoc magna inter iuris interpretes
 fuerit controuersia: obtinuit tandem, [†] ex contractu li-
 terarum facto sub spe numerationis futurae solam ciui-
 lem obligationē pro duci, ut resoluit Bar. in. l. i. ff. De
 cōdictio. indebi. et in. d. l. Cum quis, supra De iuris et
 facti igno. Et est Gratiani tex in cap. Turbatur, ad fi-
 nem. s. q. 4. Deniq; ex hac sola ciuili obligatione nasci-
 tur actio: de cuius nomine disputare, inutile est. Sed [†]
 in stipulatione maior dubitatio incidit, utrum simi-
 liter sola ciuilis obligatio nascatur, si pecunia sub
 spe numerationis promittatur: an uero statim utraq; na-
 scatur obligatio? Et Imperator in. §. Idē iuris, Insti.
 De exceptio. significasse uidetur, utraq; obligationē
 statim ortam fuisse. Quoniam idē iuris erat in. §. su-
 periore, in quo inductus dolo uel metu ad promittēdum
 ciuilitē et naturaliter obligatus erat, et tamen habe-
 bat exceptionem. Idēq; per eum. §. magis probauerunt
 Rapha. Fulgos. et Paul. Castrens. in. l. Qui pecuniā
 ff. Si certū petā. Idē Fulgos. et Ias. n. 14. in. l. i. ff. De
 cōdictio. indebi. Cōtrariū manifestē uoluit Bar. i. d. l. i.
 et in. d. l. Cum quis, ubi stipulationē nō separauit a li-
 terarū obligatiōe: et ad probandum, q̄ ante numerati-
 onem non erat promissor naturaliter obligatus, indu-
 xit tex. in stipulatione loquentē in. l. Qui pecuniam.
 ff. Si certum petā. Cuius uerba sunt, QVI PECV-

NIAM CREDITAM ACCEPVRVS SPOPONDIT
 CREDITORI FUTURO IN POTESTATE HABET NE ACCI
 PIENDO SE EI OBSTRINGAT .s. naturaliter: quum ante
 ciuilitet esset obligatus. Sed hæc Bar. interpretatio
 potest negari. Siquidem uerbum, obstringat, ad effe
 ctum potest referri: quasi ante numerationem ciuilitet
 quidem, & naturaliter obligatus esset, qui spopondit,
 sed inefficaciter, propter paratam non numeratæ pe
 cuniæ exceptionem. Et ita uidetur eum tex. accepisse
 Accurs. inibi, & Alex. in. d. l. i. n. u. ff. De condi
 ctio. indebi. Vel aliter intelligendum eum tex. censet in
 eodem loco Alex, quod uidelicet ante numerationem pro
 missor nec naturaliter, nec ciuilitet erat obligatus eo,
 quod stipulatio cõditionalis erat. Sic etenim stipulator
 uerba conceperat, Promittis mihi ex causa mutui cen
 tum aureos, quos tibi numeraturus sum? Quo casu con
 ditio intelligebatur ex dictione, quis uel qui, coniuncta
 uerbo futuri temporis, argum. l. Stichum qui meus erit
 ff. De lega. i. Et hoc etiam modo interpretatus est. d. l.
 Qui pecuniam. Castrens. inibi, qui uerbo futuri tempo
 ris aptius quàm Alexãder, usus est. Præterea quod
 stipulatio facta sub spe futuræ numerationis non obli
 get naturaliter promissorem, probat Ang. Aret.
 in. §. Idem iuris. n. 10. Insti. De exceptio. argumento. l.
 Cũ ultra, infra hoc titu. ubi Imperator æquiparat obli
 gationẽ

gationē, quæ re cōtrahitur: & eā, quæ uerbis celebra-
tur. Sic uidetur significasse, quod si res nō interueniat
, & proinde stipulatio spe numerationis futuræ facta
fuerit: nō obligetur promissor ī aliquo. Sed quid uoluerit
Imperator ī. d. l. Gum ultra, alibi diffusius attingem⁹:
interim. Angeli consideratio placere nō debet. Tendit
enim ad hoc, quod promissor ante numerationē non sit
obligatus ex stipulatione nec naturaliter, nec ciuilit̄er.
Quod plane falsum est, & cōtrat̄ex. in. d. §. Idē iuris.

Contra An-
gel. Aret.

Mibi uidetur esse propabilius, q̄ differentia non sit
in hoc articulo inter literarum obligationem, & stipula-
tionem: quum ratio diuersitatis uix reddi possit. Quare
aut in utraq; tentandum est, naturalem obligationē in
continenti natā esse, ut Ioa. Fab. defendit in prin. insti.
De litera. oblig. n. 6. & alij, quos Alex. refert in. d.
l. 1. n. 11. ff. De condicti. indeb. & subtilibus argumētis
contendit Fortunius. l. Si unus. §. Pactus ne peteret. n.
9. ff. De pactis. Aut cum Bar. cuius sententia uide-
tur cōmuni⁹ recepta, in stipulatione, sicut in literarū
obligatiōe negandum est, naturalem obligationē oriri.
8 Ad. §. Idem iuris, ⁊ potest responderi, quod & si in. §.
superiore cōcedatur, eum, qui dolo uel metu promisit,
naturaliter esse obligatum (quod Fortunius eodem in lo-
co negat) non continuo sequitur, idē iuris esse in eo, qui
promisit sub spe futuræ numerationis. Neq; enim rela-

tio ad superiorem speciem in omnibus & per omnia faciēda est: quū satis sit, idē iuris esse, qđ in utroq; §. actio efficax est, & exceptio necessaria ad excludēdā actionē alioqui efficacē: de quo principaliter tractabat Imperator. Sic i. l. 2. §. 1. i. fi. ff. De verb. obli. Iulius Paulus scribit, eiusdē cōditionis esse stipulationē alternatiuā, cui est stipulatio generica. Et tamē intellexit, eiusdē cōditionis esse, quoad id, de quo agebat, nō quoad omnia, uti Dd. necessario iſterpantur Cuius rei multa in iure exēpla passim reperies. Deniq; pro hac Bartoli opinione allego tex. i. l. i. ff. De nouatio. ubi Iurecō. ait, quōd nouatio est prioris debiti in aliā obligationē uel ciuile uel naturalē transfusio. Quo loco Bar. n. 2. & Ioā Imol. coacti sunt intelligere, obligationē priorē tūc demū in ciuile solā transfundi, quū stipulatio sequēs facta esset sub spe futuræ numerationis.

Et ut appareat, non esse in iure ciuili subtilitatē, ex qua ut in plurimū utilitas non diducatur, modō quis ueterē & bene fundatā iuris peritiā habeat: notandū est, ex hac cōtrouersia, quę prima facie uidebatur nullum habere emolumentū, pendere in integrū restitutionem minoris. xxxv. annis circa priuilegiū exceptionis nō numeratę pecunię. Nā si defunctus maior annis stipulāti promississet centū aureos ex causa mutui, & hæres eius minor annis cōueniretur ex prædicta stipulatione post bienniū

biennium: contra præiudiciū biennij nullo modo censeret Bartolus, minorem restituendum, si defunctus ciuilitè & naturaliter fuisset obligatus. Sed quoniam probabilius est dicere, ciuilitè duntaxat obligatum ex stipulatione defunctum fuisse: obtinebit, minorem annis in integrum esse restituendum, eò quòd coepit ipse naturaliter obligari: proinde hoc ipso aliquid cum minore gestum esse intelligitur, secundum Bart. subtilem opinionem in. l. Etiam ei. i. col. ad fi. ff. De mino. & in. l. fina. n. 6. supra In quib. casib. in integ. restit. necessa. non est. De qua latius alibi agendum est.

1 Actio ex literarū obligatione nascitur, etiā si eodē tempore numeratio intercesserit.

2 Intellectus. §. Planè, Insti. De litera. obliga.

3 Literarum obligatio nō est mutuum fictum.

4 Mutuum duntaxat vnicū

in iure ciuili reperitur, quā re contrahitur.

5 Mutui ciuilis appellatio à Præceptoribus docendi gratia fuit inuenta.

6 Actio vtrum ex numeratione nascatur, si eodē tempore is, cui numeratum est, se literis obligauerit,

SECUNDO ex eisdem uerbis colligo, quòd 4
literarum obligatio oritur, etiā si is, qui chirographum conscripsit, re uera pecuniam accepit. Et ad hoc expendit nostrum tex. Ioan. Fab. in princi. Insti. De litera. obligat. n. 2. Nam in. l. Si ex cautione (inquit) agebatur ex contractu literarum, & probata numeratione petitor obtinet. Ergo etiā si numeratio in-

teruenit, obligatio fuit orta ex literis.

Contrarium scribit Accus. argumen. tex. inibi, in §. Planè, in uerb. numeratū nō est, Insti. De litera. obli. Et in princip. in uerb. cōficiūtur, in fine, insti. De ēptio. & uendi. Alberi. in. l. 4. n. 1. infra Deposi. Bal. hic penul. col. Anto. But. in cap. Si cautio. n. 13. De fide instru. Paul. Castrens. in. l. Certi cōdictio. §. Quoniā fin. 1. col. uersi. ultimo. ff. Si certum peta. Aret. quoq; i. l. Si stipulatus. §. Chrysogonus. 2. col. infra De uerbo. obli. & in. l. Certi cōdictio. §. Si nūmos. 2. col. ff. Si certum peta. putat, fatuum esse, & impossibile, q; stan te ueritate numerationis detur literarū obligatio. Nā quum literarum obligatio sit fictio quaedam. l. Aduer sus, ibi, *QUASI CREDITA*, infra hoc titu. concurrentibus uno, eodemq; tempore, & ad eundem effectum mutuo naturali, & ciuili, debet attendi ueritas & nō fictio. l. Filio quē pater. ff. De libe. & posthu. Sic obligatio re cōtrahitur, nō uero literis. Et hāc opinionē uidetur q; basse Alex. allegādo Bal. hic i. l. §. Siquis ita. n. pe ff. De uerb. obli. ubi Ioā. Crot. in prima lect. n. pen. uersi. Quartus casus, idē sine ulla hēsitatione resoluit. Sed tamen uerior uidetur Ioan. Fab. sentētia argu mento nostri tex. Neq; enim satisfacere potest Bal. durissima interpretatio col. pen. Qui restringit tex. ut hic obtineat petitor, qui egit ex cautioe, numerationē pro-

Ioan. Fabr.
Saly Paul.
Castr. An-
gel. Areti.
sentētia ad
uersus rece-
ptiorem o-
pinionē cō-
probata

pro-

si modo pbauerit, interuenisse eã post tẽpus cautiõis. Putauit enĩ Bal. q̄ siue numeratio ante cautionẽ interuenisset, siue in ipso cautionis tempore, nõ possit agi ex cautiõe. Illud admittit, q̄ si post cautionẽ sequuta eẽt numeratio, daret actio, quẽ semel orta est ex ipsis literis, ut expressim admisit Accurs. i. l. In cõtractibus, in uerb. nullo modo, infra eo. Sed Impator hic satis expressit, indistinctẽ condẽnandum esse reum, si petitor numerationem probaret. Nec aestimauit, quo tempore facta esset numeratio. Et ita meliũs contra Bal. tenet hic Saly. n. 29. Præterea inducit tex. in. l. Aduersus, infra eo, ibi, AN TVNC QVVM CAVEBATVR. Quibus uerbis significare uidetur, ex cautione agi posse, etiam si numeratio interuenisset eodem tempore. Et hanc Saly. opinionẽ pbauit Angel. Aretin. §. Idẽ iuris. n. 59 Insti. De exceptio. Eandem sententiam, & q̄ ex scriptura agi possit, quãuis numeratio interuenisset: asseruit Pau. Castrẽ. hic col. 1. & in. l. In cõtractibus, pe. col. infra hoc tit. Pro qua uidẽtur mihi facere duo Imperatoris Gordiani rescripta, unum in. l. fi. supra De filio fa. mino. alterũ in. l. 2. supra Si aduersus credi. ubi minor. 25. annis, qui mutuam accepit pecuniã, & creditori cautionem dedit: restituitur beneficio ætatis aduersus cautionẽ, per quam se obligauit. Igitur cautio ipsa obligauit minorẽ: & ex cautione damnũ obligationis

incurrit. Nam utiq; si cautio in ea specie minorem nõ obligasset, aduersus obligationem re contractam restituendus erat, non uerò aduersus cautionem. Nec oberrit tex. in. §. Planè, Insti. de litera. oblig. † quoniam Imperator, quò magis ostenderet uim literarum obligationis lapsò exceptionis legitimo tempore, proposuit, non esse numeratam pecuniam. Non tamem intellexit, cessare omnimodò literarum obligationem: si numeratio facta esset, ut potest colligi ex uersì. Multum, ibi, SED NE CREDITORES DIVTIVS POSSINT SVIS PEGVNIIS FORSITAN DEFRAVDARI.

Ad Aretini argumentum, quo existimauit conuincere, fatuum esse & impossibile, si ex mutuo ficto actio oriretur, quæ ex mutuo naturali posset nasci: respondeo, † literarum obligationem non esse mutuum fictum, & l. Aduersus, infra hoc tit. contrarium non probari. Siquidem dictio quasi ueritatem exprimit, ut inibi Accursius accepit, et alibi sæpe. Deniq; † in iure 4 ciuili unicũ duntaxat mutuũ reperitur, quod re contrahitur. Quib. mod. re contra. obliga. in princi. Cetera † mutui nomina magistralia sunt, quæ Præceptores 5 docendi gratia consinxerunt. Nam si stipulatio intercedat, obligatio magis uerborum est ex causa mutui. Si literæ interueniunt, literarũ obligatio est ex causa mutui, uti Bal. rectè docuit in Rubr. in princip. supra

supra Si certum petat. Ioan. Imol. in. l. Si ita. §. Cum pecuniam. ff. De noua. Alexã. n. 6. Philip. Dec. n. 13. in. l. 2. §. Creditum. ff. Si certum petat.

Itaq; quum non dubitem, quin literarum obligatio contrahatur, etiam si numeratio eodem tempore facta sit: de eo solum arbitror dubitari posse, et an ex numeratione quoq; nascatur obligatio: ut qui mutuam pecuniam accepit, et chirographum eo nomine dedit, non tantum scriptura sit obligatus, sed etiam re. Mouet questionem .l. Cum enim. ff. De noua. ubi qui mutuam pecuniam accepit, et eam se redditurum per stipulationem promisit, non obligatur re, sed uerbis duntaxat. Et creditor eam pecuniam non potest condicere quasi numeratam, sed magis quasi promissam ex causa mutui. Saly. hic. n. 29. uers. Ego puto, existimat, duas habere actiones creditorem, cui debitor et re et literis obligatus esse uidetur. Paul. Castrens. col. 1. dubitat per dictam. l. Cum enim. Et tamen resoluit idem, quod Saly. ut ex numeratione, et chirographo obligetur debitor: et possit creditor agere qua uelit actione. Diuersum ius in stipulatione agnoscit esse constitutum: quae solennior sit. Et idem probat in. l. In contractibus, super glo. nullo modo, infra hoc titul. ubi Accurs. quodammodo uidetur inducere dictam. l. Cum enim ad literarum obligationem.

Quae

Contra cō-
munē opi-
nionē cum
Ioā. Fabro.

Quæ inductio eò rem perducet, ut ex numeratione nō nascatur actio, sed solūm ex ipsis literis. Et mihi uide-
tur, hoc ita probabilius esse cum Ioā. Fabro in d. prin.
Insti. De litera obliga. n. 8. in fin. Item auctoritate
Bart. in l. 1. n. 9. ff. De condicti. ex l. ubi scribit, litera-
rum obligationem non minoris efficaciac̄ esse, quā
stipulationem per l. Non figura. ff. De actio & obli-
ga. Postremò huic sententiæ argumēto esse uidētur duo
illa Gordiani Imperatoris rescripta in d. l. fin. supra
De filiofa. mino. & l. si. Si aduersus credito. ubi minor
annis ex sola cautione uidetur obligatus fuisse, non ue-
rò ex numeratione.

1 Lex hæc utrum in stipulatio-
ne possit intelligi.

2 Stipulatio cōcepta ex mutui

causa obligat quidē promisso
rem: sed is habet beneficiū ex
ceptionis, de quo in hac l.

VLTIMO quæro, utrum hæc uerba SI EX
CAUTIONE, possint in nostri tex. specie ad Stipu-
lationē referri? Accurs. hic in. 1. scholio in stipulatio-
ne quoq; tex. intelligit: nisi quòd tūc in factum excipiē-
dum fore subiungit per l. Cum ultra, infra eo. Alcia-
tus autem in l. Qui pecuniam, ad finē. ff. Si certū peta.
maiore conatu tentat. l. hanc in stipulatione locū nō
habere. Putat enim cōtra receptissimā sententiam, eū,
qui per stipulationem promiserit pecuniā ex causa mu-
tui, si conueniatur, non habiturum exceptionis benefi-
ciū

cium, quod hic reus habet conuentus ex cautione: habiturum tamē in factum, uel doli exceptionem. Qua opposita, non compellitur petitor probare numeratā reo fuisse pecuniam, sed magis ipsi reo incūbet onus, probādi exceptionem a se propositā. In quo cæteris reclamantibus Panor. huius sententiæ auctorem sequitur in cap. fi. n. 18. uers. Tertium remediū De solutio. Mouetur p̄ tex. i. l. Si stipulatus. §. Chrysogonus. ff. De uerb. obli. ga. Nec eū in cōtrariū trahit, quod hæc. l. simpliciter cautionis meminit. At clarum est, cautionis nomine stipulationē cōtineri. l. Sācimus, infra De uerb. signi. Respōdet enim, legē hāc nō simpliciter cautionis meminisse: sed eius cautionis, aduersus quā non numeratę pecunię exceptio datur. Porro quū stipulatio interuenit, nō ea datur exceptio, sed in factū. d. l. Cū ultra. Ego cēseo, priorem Accursij interpretationē magis accōmodari subiectę materię: quum non numeratę pecunię exceptio plerūq; adaptetur literarū obligatiōi. l. Aduersus. l. In cōtractibus, infra, eo. §. i. Insti. De litera. obli. ga. Sed nihilominus arbitror, nullā esse fortem rationem, quæ a uerbis & sententiā huius. l. stipulationem excludat: Nam primū cautionis nomine stipulationem posse intelligi, omnium cōfessiōe apparet. Doli exceptio ei dari solet, qui conuentus ex stipulatione negat, sibi numeratā esse pecuniā. l. 2. §. Circa.

ff. De doli exceptio. Sed & nō numeratæ pecuniæ exceptio tam propria est eius, qui conuenitur ex stipulatione: quā in factū exceptio. l. Apud Celsum. §. Aduersus. ff. De doli excepti. l. Si sub specie, supra De postulā. §. Idem iuris, insti. De exceptio. Et quamuis uulgaris Dd. turba cōtra cum Accursio sentiat: hoc tamen ita uerius esse, euidenter ostendemus in .6. huius l. scholio. Iam uerò quòd t̄ promissor agentem ex stipulatione creditorem possit opposita exceptione repellere, nisi is probet numerationem pecuniæ: non solū communiter est receptum, sed etiam uerissimum omnino uideri debet. Nam Panor. sententia in dicto capit. fin. n. 18. uers. Tertium remedium De soluti. manifestè est falsa. Scripsit enim, exceptionem in factum differre ab exceptione non numeratæ pecuniæ, quòd hæc biennio concluditur: illa uerò non tollitur tempore. Quippe in factum exceptionem biennij quoque metas habere, expressum est in. l. Cum ultra, infra, eo. Faciunt. l. Si sub specie, supra De postulan. §. Idem iuris, Insti. De exceptio. ubi is, qui per stipulationem se obligauit, habet exceptionē non numeratæ pecuniæ temporalem. Igitur eisdem tex. probari uidetur, q̄ promissor opposita exceptione intra legitima tempora consequitur, ut onus probādi numerationem stipulatori incumbat, argumento. l. In contractibus, in fine prin.

Pan.error.

principi, infra hoc titu. coniuucto. d. §. Idē iuris, in fine.
 Nam nusquam lectum est, nusquam relatum, & excep-
 ptio huiusmodi biennio concludatur: nisi ante biennium
 habuerit beneficiū trāfferendi onus probationis in peti-
 torē. Et quāquā hoc Alciatus ubi supra tentauerit, Alciati opi-
 nio reiecta.
 rationem diuersitatis idoneam inter literarū obligati-
 onem & stipulationem non adfert. Planē tex. l. Si ita
 stipulatus. §. Chrysogonus. ff. De uerb. obliga. quo
 præcipue hanc opinionem comprobauit, non uideo qua
 ratione ab eo fuerit allegatus. Pendere enim uidetur
 Alcia. ex ui stipulationis, quæ possit obligare promif-
 sorem supra quam ad eum peruenerit. Et tamen in. d. §.
 Chrysogonus, nulla ratio habēda est stipulationis: quæ
 nullius momenti fuit. Et de obligatione per numerati-
 onem contracta solū agit: quæ per confessionem
 probatur, secundū ea quæ latiū circa eum. §. expli-
 cabimus in. 4. & 6. scholio Deniq; nostri tex. regulā
 in stipulatione quoq; procedere, ut intra legitimum tē-
 pus exceptione opposita, onus probandi creditori in-
 cumbat: satis significasse mihi uidetur Imperator in. l.
 Generaliter, infra hoc titu. ubi totam hanc materiam
 certo casu declarauit locum non habere: et in stipula-
 tione loquutus est secure. Quasi stipulator, cui sub
 spe numerationis promissum esset, compellendus esset
 probare numerationē, si pmissor exceptionē nō numera-

tæ pecuniæ opponeret. Facit in argumētum .l. fi. infra hoc tit. quam pro hac parte induxit Curti. Iunior in. l. 2. §. Appellata. n. 3. ff. Si certum peta.

Summae

1 Cautio alicuius quibus modis dicatur. 2 Authen. Contra qui propriā, hoc titu. in quibus casibus ꝑ cedat. 3 Sententia diffinitiva, quæ in scriptis secundū regulā ferri debet, valet, si solā Iudicis habeat subscriptionem. 4 Intellectus. §. Dotis. l. Si ego. ff. De iure doti. 5 Stipulatio serui nō est stipulatio domini: licet seruilis stipulationis emolumentū domino quærat.	6 Soluens seruo cui stipulanti promisit, liberatur ipso iure à domino. 7 Promissor vtrum liberetur soluendo soli seruo id, quod ei, præsentē domino stipulanti promisit. 8 Pactum factum cū serui domino, qui præsens erat cū seruus stipulabatur, vtrū uestiatur coherentia talis stipulationis: an! verò nudū nihilominus maneat. 9 Intellectus. l. 1. §. Si quis igitur. ff. De verb. obliga.

T A. quam nō negabas esse tuam. Alioquin si negares tuam esse cautionem, ea scriptura per se nullā fidem faceret: nisi alijs admiculis adiungetur. l. Instrumenta, supra De proba. Quam hoc modo censet esse intelligendam Angel. Perusi. hic. n. 2. Quicquid Accursi. dicat. Porro dicetur cautio tua, si chirographū ꝑ propria manu
totum.

totum cōscripsisti: aut si quū alius scripsit, ipse te subscripsisti, in prin. Insti. De emptio. & uendi. l. Sicut. §. Nō uidetur. ff. Quib. mod. pignus uel hypothe. solui. l. Si per epistolam. ff. De acqui. hære. l. 1. §. Inter filiū ff. Ad. l. Cornel. de fals. Quod intelligendum est, ut per Nouiores omnes in. l. Si stipulatus. §. Chrysogonus. ff. De uerb. oblig. per Feli. in cap. Quoniā cōtra n. 44. cum sequen. De proba. In tribus tamē speciebus lego subscriptionem alicuius non facere, ut sua dicatur scriptura, quam alius conscripsit.

Prima species est in casu Authē. Contra qui propriam infra hoc titu. ubi ei, qui propriam scripturam negauit, pœna imponitur. In quam t̄ non incidet, qui scripturam negauerit ab alio exaratā, à se autem subscriptam secundūm Saly. ibi col. 2. Contrarium Bal. inibi docuerat. 1. col. motus argumento tex. in. l. Cum antiquitas. §. final. infra De testa. Sed eo tex. Bal. sententiā cōprobari, Salycetus negat. Et Saly. Iason sequitur in. l. Emptor. §. Lucius. 2. col. ff. De pactis. Aret. etiam in. l. Si stipulatus. §. Chrysogonus. 3. col. ff. De uerbo. obliga. adducit superiorē Bal. sententiā, et tex ab eo allegatum in. d. l. Cum antiquitas. §. fina. Sed contra æquiparationem Bal. ex eo tex collectam argumentatur: & Areti. argumentum commendat Ias. inibi. n. 3. Mihi tamen Bal. opinio uidetur probabilior

esse, & ferè colligit ex. d. l. Cum antiquitas. §. fina. Nã habetur inibi, q̄ magis ualebat sola testatoris subscriptio: quàm quòd testator conscriberet totum testamentum sine subscriptione. Igitur argumentum nascitur, ut si quis negauerit scripturam aliena manu scriptam, sua uero manu subscriptã, incidat in poenam illius *Authen. in quam sine dubio incideret, si negaret scripturam suam integrã, cui se minimè subscripsisset, per ea quæ tradit idẽ Bal. in p̄hemio Digestorũ. n. 4. et. s. Ang. & Saly. in. l. Cum tabernã. §. Idẽ quæsiit. ff. De pigno. Ita q̄ Bal. sentẽtia in. d. Authen. Contra qui propriã, uidetur esse probabilior: quã sequutus est Fel. in. d. cap. Quoniã contra. n. 47. & Philip. Dec. in. Auth. Siquis in aliquo documẽto. n. 17. supra De edendo.*

Secũda species est in Iudicis sentẽtia, quæ ferri debet in scriptis. l. 2. infra De senten. ex breui. recitan. cap. fi. De re iudi. lib. 6. Nã nõ sufficiet, q̄ habeat Iudicis subscriptionẽ: sed exigitur, q̄ tota sit scripta ab ipso Iudice. Ita ultra alios scribit Ias in. d. l. Si stipulatus. §. Chrisogonus. n. 10. ff. De uerb. oblig. allegãs ad hoc Bal. in additio ad Specul. titu. De senten. in ultima char. per tex. in. l. penul. infra. Commina, uel episto.

Cõtra Ias. Sed hoc Ias. nõ rectè tradidit: quũ uerius sit, t̄ Iudicis solam subscriptionem sufficere: si per alium, tenorem sententiæ scripserit. Idq̄ omnes sentiũt: & in quotidi-

ano usu est. Quod uerò Bal. in Iudicū subscriptione lo-
quutus est iuxta Rub. Cōmina, uel epistolas, ita uide-
tur intelligendum, ut si pars aliquid in libello petierit,
& Iudex se illi libello subscribat: nō habeat illa subscri-
ptio autoritatē rei iudicatæ argumen. l. Omnia. ff. de
regu. iuris quā sic accepit Accur. in. d. l. pen.

Tertia species est in statutis. Vt puta statuto Flo-
rentino cautum est, q̄ schedulæ manu mercatoris scri-
ptæ habeant executionem, perinde atq; si esset senten-
tia diffinitiuā. Pone mercatorem schedulæ manu alte-
rius scriptæ se subscripsisse: non erit locus statuto.
Nam in statutis fictio non attenditur. l. i. §. Hæc uer-
ba. ff. De nego. gest. huiusmodi autem cautio non uerè,
sed per fictionē mercatoris dici potest, secundū opinio-
nē Ang. Perus. i. l. Cū antiquitas. §. si. i. fra De testa.
quā Ias. inibi i. fine, et in. l. Si stipulat. §. Chrysogonus
n. 7. ff. De uerb. obliga. & in. l. Emptor. §. Lucius. n. 7.
ff. De pactis, cōfirmat per tex. quē nouè se iactat alle-
gare in. l. Si ego. §. Dotis. ff. De iure doti, ubi mulier
dicitur retinere ueluti chirographū mariti id, i quo ma-
ritus se subscripserat: quū aliena manū scriptū fuisset.
Sic pbat ille. §. nō esse propriū Titij chirographū, qđ
alterius manu scriptum sit, etiā si propriā Titij subscri-
ptionem habeat: quum ditio ueluti nota sit fictionis.
Sed eamen melior est contraria eiusdē Ang. sentētia

in. d. §. Chrysogonus. Qui etiam in statuto procedere intelligit, ut Titij cautio dicatur ea, cui se Titius tantū subscripsit. Idq; magis comuniter probant Dd. inibi, Alex. consil. 147. Pöderatis. n. 4. lib. 2. Philip. Dec. in Authen. Siquis in aliquo documēto. n. 12. supra De edendo. ubi respondet t̄ ad. §. Dotis, q̄ dictio ueluti aliquando ueritatem exprimit secundū subiectam materiam. Vel q̄ si merū factum cōsideretur, differunt scriptura, quę facta sit manu p̄pria, et subscriptio. Sed si cōsensus ipse resultās ex facto attēdatur: tã p̄prie cōsētit ille, q̄ subscribit, quã ille, qui scribit. Mibi uidetur, posse etiã respōderi ad. §. Dotis, nō esse in ea specie propriū mariti chirographū. Quoniã libellus erat factus à muliere scribente, se in domū uiri tot & tales res itulisse. Subscripsit se huic libello marit⁹: uidetur quidē ex huiusmodi subscriptione fateri, id ita uerū esse. Sed non dicetur p̄prie eius chirographū: quum nec extensa scriptura sit facta eius nomine, nec ille se obliget chirographo, aut ex chirographo possit cōueniri. Deniq; ad probationē rerū marito traditarū libellus ille solū proficit, ut tex. habet. Facit. l. Publica. §. fin. ff. Deposi. Ille casus dubitationē non reciperet, si te presente & mādāte aliquis scriberet, & tu subscriberes secundū eundem Ang. in. d. l. Cum antiquitas. §. si. in lect. Florē. Diceretur enī p̄prie tua cautio. Facit tex. et quæ inibi cumulan.

cumulatur ab Ias. in. l. Si procuratori presentis. ff. De
 uerb. obliga. Quorum argumēto aliās tentabā dicere,
 5 ꝑ licet regulariter ꝑ stipulatio serui tui regulariter nō
 sit tua stipulatio, licet eius emolumentū tibi queratur, ut
 in titu. ff. De stipu. seruo. §. Ei qui, Insti. De inuti. stip.
 At si seruus tuus te p̄sente, ꝑ quid ageretur intelligē
 te, stipulatus tibi sit, tūc posse dici tuā stipulationē ma
 4 gis fore: et huius rei nō leuia emolumentā esse. Nam qđ
 6 seruus stipulatur, ꝑ regulariter eidē potest solui, ꝑ ꝑ
 missor ipso iure liberatur secundū Bart. receptam sen
 tentiā in. l. Eū qui ita. §. Qui sibi aut filio. n. i. ff. De
 uerb. obliga. arg. l. Quod seruus, cū simil. ff. Depositi.
 7 At in ꝑposita specie, ꝑ tibi p̄sēs dominus per seruū
 p̄sentem stipulatus est: ipsi domino, cuius stipulatio
 magis fuit, solui oporteret. Sic liberaretur promissor,
 qui seruo soluisset. Præterea quoniam ipsius domini sti
 8 pulatio esset, ꝑ si promissor aliquid cum ipso domino in
 continentia pacisceretur: huius modi pactum in domini fa
 uorem coherentia contractus uestiretur. Et tamen si
 stipulatio serui esse diceretur, pactum cum domino ser
 ui factum non posset uestiri eius stipulationis cohære
 tia, secundū ea, quæ subtiliter Bal. tradit in tracta.
 De pactis. n. 32. uers. Item quæro, stipulatur filius, rela
 tus à Ioā. Baptista de Sācto Seue. i. eodē tracta. uers. si.
 9 Sexto queritur. n. 39. Quæ præcipue notabilia sunt ꝑ ad

*Iure cōs. cōsiliū in. l. i. in pri. uers. Siquis igitur, ibi, PER
SERVVM PRAESENTEM, maxime coniuncta Francisci
Ripæ noua interpretatione. n. 69. ff. De uerb. oblig.*

Summæ.

1 Pignus utrum civili obliga- tioni sic accedat, quæadmo- modum & fideiussor. 2 Obligatio civilis & natura- lis non datur in pignore. 3 Pignoris ius nō constituitur in re, quā loco pignoris tra-	didit debitor civili creditori. 4 Intellectus. l. i. infra Si pi- gno. conuenti. numer. secu- ta non sit, & l. i. supra hoc tit. 5 Cōstitutum an eo modo pos- sit accedere civili obligatio- ni, quo & fideiussio.

LICET HYPOTHECA DATA CONVENIRI COEPE-
RIT. *Hæc uerba ita possunt exaudiri, q̄ licet
hypotheca data eēt, nō agebatur ex ea, sed
ex cautione. Vel q̄ licet cautio cōscripta
esset, et hypotheca data: nihilominus habebat debitor
exceptionis beneficiū, quo probationis onus in credito-
rē trāsferret. Idq̄ etiā in pignore tradito expressū est
in. l. i. infra Si pignoris cōuentio. nume. secuta non sit,
& i. l. i. supra hoc titu. ubi. in gl. uerb. pignus, obseruat,
quod sicuti fideiussor civili duntaxat obligationi potest
accedere. l. Tam mādatori, infra hoc tit. ita etiā ciui-
li obligatiōi pignus accedit. Quod et Saly. inibi pbat.
Sed mihi uidetur, hanc fideiussoris, & pignoris
seu*

seu hypothecæ cōparationē esse iniustā. Nam ubi cautio spe futuræ numerationis conscripta est, & creditori data, si cōuētio pignoris simul facta sit, uel pign^o traditū, ius pignoris uel hypothecæ nō uidet̄ ciuili obligatiōi accedere: quū uicq; tūc demū incipiat, quū numeratio fecit, ut ciuili obligationi naturalis cōiūgeretur.

Cōtra Accursij receptā cōparationē.

- 2 Siquidem constat, [†] in pignore constituendo non dari ciuilem & naturalem obligationē, sed ius reale: quod solo consensu contrahitur, ut cōmuniter Dd. tradunt in
- 3 l. Si tibi decem. §. De pignore. ff. De pactis. Igitur [†] is de quo quærimus, nō uidetur fecisse nexū pignoris interim, dum ciuilit̄ obligatus est: quū nō uideatur cōsensisse ante numerationē, uel tempus exceptionis elapsū. l. Si sub specie, supra De postulā. Tradit Bar. i. l. Cū quis. n. 2. supra De iuris & facti igno. Alex in. l. i. n. 11. ff. De condicti. indeb. Deniq; & si postea numeret creditor pecuniam debitori ciuili, si tamē ante numerationē debitor eam rē nuda conuentione alij obligasset: diceremus, in pignore potiorē esse causā eius, cui prius iure obligata fuisse, & posteriorē uideri creditorē, cui prius eam debitor sub spe numerationis tradidisset. l. penul. ff. Quæ res pigno. obliga. possunt. l. 1. i. ff. Qui potior. in pigno. habeat. Diuersa est in fideiussore ratio, qui cū per stipulationē obligetur. l. Blādius, i. fra. De fideiuss. no. in. l. 5. §. Satis acceptio. ff.

De

De uerb. obliga. et ciuilitur simul & naturaliter soleat obligari: diceretur in proposita specie statim ciuilitur teneri, qui sub spe futurę numerationis intercesserit.

Ex his infertur intellectus ad. l. i. infra Si pigno. conuen. numerata. secu. non sit, ubi Imperatores Hyario rescripserunt, SI PECVNIAM TIBI NON ESSE NUMERATAM ET IDEO CAUTIONEM FRVSTRA EMISSAM AS SERIS, ET PIGNVS DATVM PROBATVRVS ES: IN REM EXPERIRI POTES NAM INTENTIO DATI PIGNORIS NEC REDDITAE PECVNIAE NON ALITER TENE BIT QVAM SI DE FIDE DEBITI CONSTITERIT, ubi Accur. & communiter Dd. interpretantur, Hyarium posse experiri actione pignoratitia ad repetendum pignus, quod tradidit: nec ei onus probationis incumbere, nisi circa traditionem pignoris. Quum sufficiat asserere, pecuniam sibi numeratam non esse, & ideo frustra cautionem a se emissam. Nam si creditor intenderit, datũ sibi pignus fuisse pro pecunia, quã cautio debitoris cõtinebat, et eã pecuniã nõdũ sibi redditã esse: nõ aliter eius intentio tenebit, quã si de fide debiti aliter quã p cautionẽ debitoris constiterit: quum uidelicet legitima huius querelæ tempora nondum essent elapsa. Alcianus autem in. l. Qui pecuniã. ff. Sicertũ petita. putat, Dd. eam legem hactenus non percepisse: qui intentionẽ exceptiõẽ aduersus sermonis proprietatẽ, acceperint,

nec recte hypothese in ea finxerint. Denique interpretatur, intentionem Hyarij reprobata, qui pignus petebat, quod tali cautioni accesserat. Aut enim (inquit) numerata fuerat pecunia, & pignus repeti nisi soluto ære alieno non potest. Aut numerata non fuit: & tali denunciatione facta pignus non subsistit. Unde hoc casu in rem actione experiri nos lex iubet. Hac ille. Ego uerò pignus non subsistere cum Alciato sentio: sed nõ utiq; ea difficili ratioe moueor, qua Alciatus utitur, quod uidelicet denunciatione facta hoc contingat. Sed magis planè interpretor, ius pignoris contractum non esse ante numerationem: quum debitor cautionem emisserit, & pignus tradiderit sub spe futuræ numerationis. d. l. penul. ff. Quæ res pigno. obliga. possunt. Quod autem putat ex legis præcepto in rem agendum esse, mihi nequaquam probatur: Nam & si Imperatores de pignoratitia actione non loquerentur: non idcirco iussisse uideri possunt, ut in rem agatur, exclusa pignoratitia actioe. Siquidem constat, & si pignus non subsistat, rectè agi pignoratione actione personali. l. Solutum. §. Si quasi. l. Si rem. §. Is quoq; ff. De pignora. actio. Quibus Iureconsultorū responsis aperte conuincitur, communem interpretationem in. d. l. 1. uers. Nec intētio, uera esse, quò uidelicet creditoris intentio reprobetur. Idq; uerba illa, Nec REDDIT AE

Accursij recepta interpretatio aduersus Alciatum defenditur

PECUNIAE, exprimere videtur. Proinde apparet, Imperatores in ea. l. intellexisse, quod Hyarius pignoratitia personali agere posset, uti Accursius & Dd. communiter crediderunt. Aut certe si dixerunt, cum posse reali actione agere, uti Rapha. Fulg. interpretatur in. d. l. i. supra, hoc titu. pignoratitiam actionem minime excluderunt.

Hinc etiam infertur, dubitari posse, utrum huic civili obligationi † constitutum possit accedere, non minus quam fideiussio. Nam si tu spe futuræ numerationis cautionem Titio dederis, & ego huic Titio eandem pecuniam constituerim, potest dubitari, an non tenear iterum: quum solo consensu perficiatur constitutum. l. i. ff. De constitu. pecu. & ante numerationem consensus & equitas Prætoris deficere uideatur. Et tamen non dubitaretur, quin ex stipulatione civiliter obligarer per fideiussionem. Tametsi Moderni Senenses in Rub. 10. char. ff. De uerb. obliga. & Ludo. Comes. in. §. In personam n. 29. Insti. De actio. secure tradiderunt, civili literarum obligationi non minus posse constitutum accedere, quam fideiussionem.

Summæ.

1 Exceptio non numeratæ pecuniæ utrum in scriptis proponi debeat.

2 Querela non numeratæ pecuniæ in scriptis proponi debet.

3 Exceptio

- 3 Exceptio nõ numeratæ pecu-
niæ potest opponi post litē
cõtestatã quasi perēptoria.
4 Exceptio non numeratæ pe-
cuniæ vtrum possit allegari

post conclusionē in causã.
5 Allegari potest iuris præ-
sũptio post conclusionem in
causa simul cum iuris alle-
gationibus.

EXCEPTIONE OPPOSITA, in scriptis. Nã spe-
ciale est in hac exceptione, t̄ q̄ in scriptis
proponi debet secũdũ gl. insti. De litera.
oblig. i. verb. exceptionē: cũ qua ibi trãseũt
Dd. Et idem tradit Bar. in authẽ. De tempo. nõ solu.
pecu. super dote in prin. n. s. colla. 7. & cõmuniter hoc
receptum est in Authẽ. Hãc autẽ, infra hoc tit. Sed
tu considera, expressum quidem esse, q̄ querela nõ nu-
meratæ dotis in scriptis proponi debet. d. Authẽ. nõ
tamen hoc in querela nõ numeratæ pecuniæ expressum
est, adeo ut And. Alcia. in. l. Pactum quod bona fi-
de, col. 2. supra De pactis aduersũs receptã sententiã
tentauerit, hanc querelam nõ debere omnino in scriptis
proponi: quasi dicit. l. In contractibus. §. In omni, infra,
hoc tit. quæ in querela non numeratæ pecuniæ non repe-
ritur correctã. Et ferè cum. d. §. In omni, concordare
uidetur lex Regia. lib. 4. tit. 47. §. 2. in fi. Quãquam
autem t̄ probanda sit communis opinio circa quere-
lam non numeratæ pecuniæ: non iccirco districtè pro-
bandum erit, exceptionem non numeratæ pecuniæ,
seu

seu doli in scriptis esse proponendas. Quum aliud sit
 proficere quasi agendo ad querelam: aliud, se excipiendo
 defendere per ea, quæ resoluit Ang. Aret. in Rub.
 n. 26. vers. Fallit in duobus, Insti. De exceptio. & Soz.
 in. l. i. n. 6. ff. eo. titu. Quamobrẽ fortassis uerius est,
 has exceptiones non magis in scriptis proponi debe-
 re, quàm uulgares alias. Quod ferme tentasse uidetur
 Rapha. Fulgo. in. d. authen. Hanc autem querelam.
 Nisi quòd uult, querelam in iudicio sine scriptis posse
 proponi: quum magis distinguere debuisset exceptionẽ
 à querela.

Illud quæritur, utrum exceptio hæc opponi debeat
 ante litem contestatam, quasi dilatoria: an uerò & post
 litem constatam opponi queat ueluti peremptoria? Et
 Specul. in titu. De exceptio. §. 1. vers. Quid de excepti-
 one, scripsit, esse dilatoriã. Sed Ang. Aret. §. Idẽ
 iuris. n. fi. Insti. De exceptio. meliùs resoluit, et post litẽ
 cõtestatã opponi posse, ut quæ sit perẽptoria. Pl⁹ arbi-
 tratur Bal. in tracta. De pactis. n. xi. et quæ etiã post cõ-
 clusionẽ in causa potest debitor ex cautione cõuentus alle-
 gare exceptionem non numeratæ pecuniæ in terminis no-
 stri tex. quum exceptio non numeratæ pecuniæ ipso iure
 probetur ante biennium: & debitor per legem dicatur
 probare suam exceptionem, quam eo ipso probet, quæ nõ
 probatur contrariũ. l. Super seruis. C. Qui milita. nõ
 possunt

Contra cõ-
 munem.

Cõtra Ra-
 pha. Fulg.

possūt, & no. in. l. 2. supra hoc titu. Porro lex potest fa-
 cere probationem omni tempore. Et allegationes iuris
 ideo quolibet tempore obijciuntur: quia ipso iure probā-
 tur. Hæc Bal. De cuius sententia dubito. Nam si quū
 Lex præsumeret, nō esse debitori numeratam pecuniā,
 sola huius rei allegatio necessaria esset iuxta regulā,
 qua constitutum est, iuris præsumptionē non releuare
 ab onere proponendi, licet releuet ab onere probandi. l.
 Si adulteriū cū incestu. §. Idē Polliom. ff. Ad. l. Iul.
 De adulter. Tradit latē Feli. i. cap. Cū ordinē, pe. col.
 De rescrip. & in cap. Afferte. n. 3. cū sequen. De
 5 præsumptio. tūc concederē, † post conclusionē in causa au-
 diendū debitorē, qui allegaret, nō esse sibi numeratā pe-
 cuniā. Quū etenim Lex illud idē antē præsumeret, sim-
 plex partis allegatio nō nouā speciē facere uideretur,
 sed eam, que erat, de tegere, argumē. l. Adeo. §. Cum
 quis, in fi. ff. De acqui. rerū domi. Et de hoc extat nota-
 bilis doctrina Anto. But. in cap. Peruenit. n. 7. De
 6 emptio. & uendi. ubi scripsit, † allegatio præsumptiōis
 fieri potest eo tēpore, quo allegationes iuris admittūtur:
 quū super ea intentio partis nō fundetur, sed magis co-
 adiuetur. Sequitur Philip. Dec. i. l. Cū quid. n. 24. ff.
 Si cert. petā. Verū in proposita quæstione cōsiderari
 potest, quòd si debitor confessus est, se ex mutui causa
 debere pecuniam: Lex non præsumit, † illi non fuerit
 D nume.

numerata. Imò interim credit, ueram esse eã confessionem. Et tunc de mum incipit opinari, q̄ non fuit numerata pecunia, quum ipse formaliter proponit querelam: aut allegat, non esse sibi numeratam pecuniam in modũ exceptionis, uti noster tex. in his uerbis probat, & Bal. colligit in uersu. Quartò quæritur, in fi. Nec potest dici, opposita exceptione, intentionem partis non fundari, sed coadiuari: quum uerius sit, partis intentionem, quæ antè nulla erat, ab opposita exceptione fundamentum accipere. Proinde dubitari potest, an exceptio post conclusionem in causa non sit admittenda.

1 Cautio ex mutui causa creditori data præiudicat debitori interim, dũ nõ queritur, aut nõ opponit exceptionẽ.

2 Exceptio non numeratæ pecuniæ consistit in duobus. f. in spe future numerationis, & quòd non fuit numeratũ.

3 Bartoli sententia in .l. Certi cõdictio. §. Si nũmos. n. 10. ff. Si certũ peta. in alijs locis

ab eodem scripta quomodò possit intelligi.

4 Exceptionem nõ numeratæ pecuniæ non est necesse reo opponere, si ex forma cautionis appareat, qd fuit interposita sub spe futuræ numeratæ.

5 Notarius. etiã si intelligat, cõfessionẽ scribi sub spe future numeratiõis: nõ tñ scribere hoc debet.

EX his uerbis tex. utiliter collige, † quòd si doli exceptio seu non numeratæ pecuniæ opposita non fuerit: creditor, qui ex cautione agit, intentionem suã perferet. Nec enim præsumptio est pro debitore, quòd ei non fuerit numerata pecunia: nisi opponat exceptionẽ. Quæ † secundũ Bal. in .l. i. uersu. Item ad .l. i. supra

De condicti. ob turpē caus. consistit in duobus. s. quia non est numeratū, & in spe numerationis futuræ. Pro inde hæc cautio in dubio scribenti præiudicat, ut observant Bal. col. 3. versi. Quarto quæritur, & Saly. n. 2. Ang. etiam Aret. in. §. Actionum. n. 13. Inst. De actio. & Francis. Ripa in. l. 1. §. Siquis ita. n. 37. versi. Fortius dico. ff. De verb. obliga.

3 Unde infero, quomodo t̄ Bart. sententia possit accipi in. l. Certe condictio. §. Si nūmos. n. 10. ff. Si certum petat. et in. l. 1. §. Siquis ita. n. 9. & in. l. Si stipulatus. §. Chrysogonus. n. pen. ff. De verbo. obliga. ubi docuit, quod si in instrumēto cōtineatur mutui recepti cōfessio, & stipulatio inutilis: agendū est ex numeratione: quæ probari debet per confessionē in dicto instrumēto contētam. Non uerò agendū est ex stipulatione, quæ erat inutilis: nec ex cōfessione, quæ nō producit actionē. l. Publica. §. fina. ff. Depositi. Dd. cōmuniter interpretātur, Bar. traditionē p̄cedere: quādo lapsū esset biēniū, uti diffuse recitat Alex. i. d. §. Chrysogonus. n. 12. Ego Bartolū simpliciter locutū simpliciter quoq; intelligo, ut ad biēnij tēpora nō ōnimodò respexerit. Nā uerissimū est, illā cōfessionē ex causa mutui factā ēt ante biēniū p̄bare. Sin autē is, qui cōfessus sit, opponat agēti exceptionem non numeratæ pecun. id non curauit Bar. Et hoc auctoritate Bal. comprobatur cons. 33. Tres sunt

cas. n. s. uersi. Videamus lib. 5. Vbi dicit, q̄ quando cōfessio nō potest operari nisi merā probationē, ille, qui agit ex numeratione, obtinet, si probat confessionem: nisi aduersus confessionem obijciatur exceptio non numeratæ pecuniæ per. d. §. Chrysogonus.

Est tamen & quando non sit necesse reo, opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, si uidelicet ⁊ ex ⁴ forma cautionis appareret, q̄ facta fuisset sub spe numerationis futuræ. Quia hoc instrumentum, quod contra reum producitur, pro reo probat, uerba sunt Bal. in. l. Qui pecuniam, fina. uerb. ff. Si cert. peta. Quo loco Notarium opportunè admonēbimus, ut ⁊ quanuis maximè intelligat, confessionem fieri sub spe futuræ ⁵ numerationis: non tamen hoc comprehendat in instrumento, gl. est quam Bal. inibi summè notat, & cæteri sequuntur in. l. fina. in uerb. accepturum, supra De condi. & i. ex lege.

Summæ.

1 Doli exceptio non est probanda ab eo qui dicit, se cautionē dedisse sub spe futuræ numerationis, & nō esse sibi numeratam pecuniam.	etiā si ignorantia nō sit iusta:
2 Doli exceptio utrū detur aduersus eū, qui est i ignorantia,	3 Intellectus. l. 2. §. Et generaliter. ff. De doli exceptio.
	4 Doli exceptio aduersus quas personas non detur.
	5 Actio de dolo et doli exceptio utrum competat aduersus nu

tritorum vel nutricem.

61 Interpretatio noua. l. 1. §. fin. ff. De obsequi.

7 Parentes, qui liberis alimenta impiè denegarunt, penè ad extraneorum conditionè rediguntur.

8 Exceptio doli, utrū opposita videatur, an verò exceptio nō numeratæ pecuniæ, si re

usex cautione euentus simpliciter factū narrauerit sine vlla doli mentione.

9 Bonæ fidei mētio posita in cōclusiōe actionis vel exceptionis utrū faciat actionē vel exceptionē cōtra parētes vel patronos pcedere, si in facti narratione doli mētio facta est:

10 Intellectus, l. Non debet. ff. De dolo.

EV DOLI. Collige, quòd debitori, qui ex cautione cōuenitur, datur exceptio doli cōtra creditorē. Et hoc addit tex. noster. l. i. supra hoc tit. secundū glo. hic. Vnde licet

regulariter qui dolū dicit: probare eū teneatur. l. Quoties. §. Qui dolum. ff. De proba. in hac tamen specie, † qui dolum dicit, probare eum non tenetur. Sed opposita doli exceptiōe, onus ipsi creditori incumbit probandi numerationem, & per hoc, quòd sine dolo petat. Id autē contingit ex prærogatiua exceptionis non numeratæ pecuniæ, cū qua concurrat, ut in simili Accur. tradit in l. Qui exceptionē. ff. De cōdicti. in debi. Sic apparet, q̄ Abbas Panormi. in cap. si. n. 18. uers. Secundū remediū, De solu. post Hosti. nō rectè docuit, exceptionē doli in eo differre ab exceptione non numeratæ pecuniæ, q̄ doli exceptio opposita nō trāsfert onus probandi in aduersarium: sicut exceptio nō numeratæ pe-

D iij cunia.

Pan. error,

cunia. Et quæ mirari possis, scripsit, tenere hoc cõiter Legistas in hac ipsa. l. Quæ cõtrariũ euidenter exprimit.

Accursius tamen obseruat, differre has exceptiones, quæ exceptio non numeratæ pecuniæ contra omnẽ personã datur: sed doli exceptio nõ datur contra omnẽ personã. Nam quum doli exceptio opinionẽ eius, cui opponit, apud bonos & graues suggillet, nõ datur aduersus parentem & patronũ. l. Apud Celsũ. §. Aduersus. ff. De doli exceptio. Nec datur præterea † aduersus eũ, qui sit in iusta ignorãtia, secundũ Accursi. hic per. l. 2. §. Et generaliter. ff. De doli excepti. Vnde colligebat Ang. Aret. in §. Idem iuris. n. 2. uerfi. Ex quo uidetur, Insti. De exceptio. quæ si ego Titio successissem, cui mutue pecuniæ cautionẽ dederas, & ego te ex ea cautione conuenire cœpero, non est, cur me doli exceptiõẽ repellas, qui sim in ignorantia probabili. l. Qui in alterius. ff. De regu. iuris: ideoquæ docere debes de mea scientia. Sed contra Ang. considero, posse re torqueri. d. l. Qui in alterius, ubi Iure cõsultus itelligit, hæredem esse in iusta ignorãtia, si cũ eo agatur, nõ etiã si agat. Ergo quũ in pposita specie hæres ex cautionẽ agere cœperit, nõ uidebitur esse in iusta ignorãtia. Vnde & doli exceptio ei poterit opponi. Mibi autẽ uidetur cõtra gl. hic, cũ qua omnes transeũt, nõ exigiiustã ignorantia ad excludẽdã doli exceptionẽ. Siquidẽ talis ignorant-

Cõtra An
gel. Aret.

1511. n. 51

ignorant-

ignorantia sufficit, quæ dolo careat, uti Iureconsultus
 3 docet $\dagger$ in. d. l. 2. §. Et generaliter. Porro ignorantia, et
 si iusta non sit, potest dolo carere, & à doli exceptiõe
 tueri. l. Igitur. §. Potest. ff. De libe. causa. Quare &
 si hæres, qui in locum alterius successit, ex cautione a-
 gat, quam in hæreditate inuenit: excusandus est, ne do-
 li exceptionem patiatur.

Contra Ae-
 cur. vulgò
 receptum.

4 Sunt & aliæ personæ, $\dagger$ aduersus quas doli exce-
 ptio non opponetur: sed magis exceptio non numeratæ
 pecuniæ. Eas colligere licebit ex. d. l. Non debet. ff.
 De dolo. ex. l. i. supra De in ius uocã. ex. l. i. infra De
 iure doti. ex traditis per Dd. in. l. Generaliter. ff. De
 in ius uocan. Sed ultra omnes personas uulgò traditas
 5 uidetur doli exceptio, & actio cessatura $\dagger$ aduersus
 nutritorẽ & nutricem: quibus reuerentia ad parentum
 quandam speciẽ exhibenda est, uti Alcia. tentauit in
 l. i. in uerb. matris, supra De in ius uocã. inducendo ad
 hoc uerba Iurecõsulti, quæ nemo antè hoc sensu acce-
 perat $\ddagger$ l. i. §. si. ff. De obsequi. INDIGNVS (inquit Vlpia-
 nus) MILITIA IUDICANDVS EST QVI PATREM ET
 MATREM A QVIBVS SE EDVCATVM DIXERIT MALEFI-
 COS APPELLAVERIT. Interpretatur Alci. patrẽ et ma-
 trẽ, id est, nutritorẽ et nutricẽ: ne illa uerba, A QVIBVS
 SE EDVCATVM, &c. supfluãt. Quũ appellatio patris
 et matris ad hos quoq; referatur. Plautus in Menech

D iij Ad.

*Adeo forma simili pueri, ut mater sua
Non internosse posset, quæ mammam dabat:
Neq; adeo mater ipsa, quæ eos pepererat.*

*Meminit huius interpretationis Andreas Tiraquel. in
repe. l. Si unquam, in uerb. suscepit liberos. n. 43. infra
De reuocan. dona. allegans illa Vergilij carmina
Aeneidos. 2.*

*Fecerat & uiridi fœtam Maortis in antro
Procubuisse lupam: geminosq; huic vbera circum
Ludere pendentis pueros, & lambere matrem.*

*Nec tamen constituit, an Iure cons. in. d. §. Indignus,
de educatore & nutrice intellexerit. Quod alijs diu-
dicandum reliquit. Ego autem, & si magnoperè Al-
ciati ratione & auctoritate mouear, subsisto. Nam ue-
rosimile non est, constitutum esse, quod is, qui nutritorē
& nutricem maleficos appellauerit, indignus militia
iudicandus sit: quum satis esset, id conuicium æstimare
atrocius & uindicare grauius, habita ratione persona-
rum iuxta. l. Capitalium. §. Omnia admissa. ff. De pœ-
nis. §. Atrox, Insti. De iniu. Quare tam grauis pœnæ
argumētum Accursianam interpretationem uidetur
confirmare, ut secundum illius tituli propositam mate-
riam de patre & matre naturalibus loquatur Vlpia-
nus. Nec uerba illa, A QVIBVS SE EDVCATVM DIXE-
RIT, omnimodò superflue mihi uidentur, Potest enim*

nō

6 non ineleganter dici, quod si quis patrem & matrem, &
 quibus se educatum neget, maleficos appellauerit: indi-
 gnus militia iudicandus non est: ferme non magis, quã
 7 si extraneos homines appellasset maleficos. Siquidem
 ad extraneorum cõditionem penè rediguntur parètes,
 qui liberis alimenta impie denegarunt. l. Necare, su-
 pra De libe. agnoscen. cap. i. cum glo. De infanti. &
 langu. Cuius cap. dispositionem Dd. nostri ignoraue-
 rūt præcipue Saly. in. l. Patrem, infra De nupti. Nibi
 lominus admitti poterit, nutritoribus hanc reuerentiã
 exhibendam esse, ut doli mētio aduersus eos non fiat, ar-
 gumento. l. Iniquum, infra De his qui accusa. nõ poss.
 Quod ita Feli. tētavit in cap. Ceterum. n. 15. De iudi.

Noua inter-
 pretatio.

Cap. à qui-
 busdam no-
 stris Doct.
 ignoratū.

Postremò circa huius partis interpretationē utili-
 8 ter quæritur, si Demetrius ex cautioe sua cõuentus
 nullam nec doli, nec nõ numeratæ pecuniæ exceptionē
 formalem proposuisset, sed dūtaxat dixisset, Obstat ti-
 bi, q̄ sub spe futuræ numerationis dedi tibi cautionē, &
 tu non numerasti mihi pecuniã: utra exceptio uideatur
 opposita? (Nec enim dubitamus, quin sola facti narra-
 tio sufficiat per ea, quæ tradit Bart. in. l. 4. §. Hoc au-
 tem iudicium. ff. De damno infecto) Et Soxi. in. l. i. n.
 12. ff. De exceptio. sensisse uidetur, in hac specie intelli-
 gi propositam doli exceptionem. At enim, q̄ tunc de-
 num ex narratioe nõ numeratæ pecuniæ doli exceptio

non

Contra So-
zin.

non censetur opposita, quando parens aut patronus age-
rēt per tex. in. l. Apud Celsum. §. Aduersus. ff. De
doli excepti. Sed hoc quod uariando Sozi scripsit, p-
bari non debet. Nam melius resoluendum est, quod si fa-
ctum narretur, & conclusio subiiciatur: ex ipso cōclu-
dēdi modo apparebit, utra exceptio fuerit opposita. l.
Non debet. ff. De dolo. Vbi autem nulla est cōclusio,
necesse est ex ipso facto, quod simpliciter narratū est,
colligere exceptionem. Proinde si Demetrius simplici-
ter factū narrauit, nec potest nec debet colligi doli ex-
ceptio: quum in narratione doli mentio nulla facta sit.
Videbitur ergo in factum, seu non numerata pecuniæ
exceptionem proposuisse. Contra si in narratione doli
mētionem fecisset, colligetur doli exceptio. Vnde si in
casu. d. §. Aduersus, narratus esset dolus parentis uel
patroni in eo commissus, & pecuniam peterent, quam
nunquam numerassent, nec ulla conclusio in ea narrati-
one poneretur: non esset audiendus reus huiusmodi fa-
ctum ita narrans: eò quod uideretur proposuisse doli
exceptionem. Tametsi t̄ quum narratur dolus paren-
tis uel patroni, & concluditur cum mentione bonefi-
dei, procedat actio uel exceptio secundum Iacob. de
Rauen. & Alber. in. d. l. Non debet, per eum tex.
ff. De dolo. ubi & Bal. idem uidetur sentire. Quorū
tamen sententia mihi non uidetur iusta. Siquidē debitæ

Contra Ia-
cob. Rauē.
Alber. &
Bald. cum
alijs.

reueren

reuerētiæ congruum est, nullam doli paterni facere mē-
tionem propter facti infamiam: etiam si concludatur
cum mentione bonæ fidei. Et hoc reperio, uoluisse Bar-
to. in. l. Si superstite. i. lect. supra De dolo, ubi Ang.
Perusi. idem sentit, & Rapha. Fulg. in. d. l. Non de-
bet: quum docet, in narratione non esse faciendam mē-
tionem doli paterni, & concludendum esse cum menti-
one bonæ fidei. Et ita puto † intelligendam. d. l. Non
debet. Quam plurimorum Dd. allegatione ornauit
Ludo. Gomeß. in princi. n. 24. Insti. De actio.

Summae

- 1 Exceptio non numeratæ pecu-
niæ non habuit olim præro-
gatiuam, quam hodie habet.
- 2 Exceptio non est perpetua, si
reus eam potuit per modum
agēdi in iudicio proponere.
- 3 Tempora exceptionis et que
relæ non numeratæ pecuniæ
quænam olim fuerint, & ho-
die sint, secundum Imperato-
rum leges Regūmq; Lusita-
niæ & Castellæ.
- 4 Exceptio non numeratæ pe-
cuniæ utrum odio magis cre-
ditorum, quam fauore debito-
rum meruerit prærogatiuā.
- 5 Exceptio non numeratæ pe-
cuniæ qñ regulariter cōpetat.
- 6 Intellectus. l. 2. §. Circa, ad ff.
De doli exceptio.

1 **S**EV NON NUMERATÆ PECVNIAE. Hæc
exceptio † non uidetur olim habuisse præ-
rogatiuā, quam hodie habet. Nam si quis
sub spe futuræ numerationis cautionem in
terpo

terposuisset de pecunia quasi iam sibi numerata, & creditor, qui non numerasset, ageret: reus se in factum exceptione defendebat excipiens de non numerata pecunia. l. Apud Celsū. §. Aduersus. ff. De doli excepti. Et retinebat exceptio suam ordinariam naturā, ut & perpetua esset. l. Pure. §. fina. ff. De doli except. & probanda esset ab excipiente. l. In exceptionibus. ff. De pba. Postea uerò Imperatores introduxerūt, ut intra quinquennium debitor posset queri de non numerata pecunia: et huiusmodi querela iura legitimū tēpus interposita, inanem effectum cautionis in perpetuū reddere. Sed & si nullā querelā interposuisset, & iura legitimū tempus exciperet de non numerata pecunia aduersus agētem ex cautione creditorem, similis effectus exceptionis fuit, qui & querelæ: quum opposita hac exceptione creditor, si uellet obtinere, cōpelleretur probare numerationem pecuniæ. Planè exceptio intra legitimū tempus proponi debuit. Nam & si exceptiones consueuerunt esse perpetuæ, id euenit: quoniam non est in potestate rei, quando utatur exceptione. l. Pure. §. fin. ff. De doli excepti. Tradit latè Feli. in cap. Sin autē. n. s. uersi. Temporalia De rescriptis. Porro † quando in potestate rei fuit agere, tunc excipiendi remedium temporale est: quod utiq; potuit per modum agendi proponere. l. Papinianus. §. Si filius. ff. De inoffi. testa. l. Siquis

*Siquis libertatē, i. si. ff. De peti. hære. ubi si filius ex hære-
redatus i. prīs rerū hære ditiarū possessiōe sit, & scri-
ptus hæres post quinquenniū a die aditiōis suæ numerā-
dū ab eo peuerit hære ditiatē, nō poterit ex hære datus in
officiosi querelā p. modū cōtradictiōis inducere: cuius
uidelicet tēpora iā finita sint. Quo exēplo querela non
numeratæ pecuniæ quinquēnio trāsactō cessabat: siue
quasi agēdo, siue quasi excipiēdo debitor uellet eā p. po-
nere. Facit. l. Nā & postea. §. Si minor. ff. De iureiur.
Quas leges ad nostrum propositum cū iudicio induxit
3 Ioa. Fab. i. prīc. Insti. De litera. obliga. n. 9. Hodie † p.
quinquennio bienniū introductū est. l. In cōtractibus, in
fra hoc titu. §. Multū, Insti. De litera. obliga. Cōcor.
Lex. Castel. 9. tit. i. Parti. 5. In hoc autem Regno pro
biēnio. 60. dies surrogati sūt lib. 4. Ordi. tit. 4. 7. i. prīc.*

*Sed utrum hæc nostræ exceptionis prærogatiua in-
ducta sit odio magis creditorum, an uerò favore debi-
torū, quæritur. Et Iacob. Are. Petrus & Bart. hic
2. lect. 2. col. exceptionem cum prærogatiua odio credi-
torum inductam opinantur. Vnde collegerunt, nō posse
ei debitores renunciare. Quod etiam uoluit Bar. in. l.
Cum de in rem uerso. n. 1. ff. De usuris, allegādo. l. Cū
fidem, infra hoc titu. Sed Veteres quidā cōtrā existi-
mauerunt, favore magis debitorum exceptioni priuile-
gium datū esse: quos Ioan. Fab. retulit in prin. Insti. De
litera*

litera. obliga. n. 9. Et Claudius in. l. Sicertis annis, col. 3. supra De pactis hanc exceptionem putat non esse odiosam, sed magis favorabilem aduersus Bar. Pro qua opinione allego Accursij sententiã notabilem in. l. Quod si maritus. §. 1. in uerb. exceptionẽ. ff. De cõsti. pecu. ubi scripsit, hanc exceptionẽ esse favorabilem. Et ad hoc eã gl. dixit singularẽ Bal. in sua Margarita, in uerb. Exceptio. n. 34. Sẽsit igitur, favore debitorũ inductã esse magis, quã odio creditorũ. Alioquin nõ favorabilis, sed odiosa esset. l. Qui exceptionẽ. ff. De cõdict. ideb.

Hec exceptio regulariter cõpetit, t quãdo quis cõuenitur ex literarũ obligatione, ut hic & in prin. Insti. De litera. obliga. Sed si cõfessio facta sit sine scriptura, Ias. in. l. Qui pecuniã, si. col. ff. Si certum peta. existimat, propriẽ compere doli exceptionem: nõ uerò hãc de qua agim⁹. Allegat de hoc casũ in. l. 2. §. Circa. ff. De doli exceptio. Quod si cõfessio (inquit) facta sit in scriptis, & simul intercesserit stipulatio: tũc non cõpetit exceptio non numeratæ pecuniæ, sed exceptio in factum. l. Cum ultra. C. De non nume. pecu. Sic Ias. differentiam constituit inter. §. Circa, & l. Cũ ultra, q. in. §. Circa, stipulatio coram testibus interuenit sine scriptura: at in. l. Cum ultra, interuenit ultra stipulationem scriptura. Quod omnino absurdum est. Neq; enim in. d. l. Cũ ultra, ulla scriptura interuenisse dicitur. Nec est

est aliquis, qui hoc interpretari ausus sit. Imò Bar. hic lect. 1. n. 3. expressim cōtradicit. Præterea nullapotes reddi ratio differentia. Quoniã si cū scriptura simul stipulatio fuisset interposita, nõ esset habēda ratio scripturæ: et cessāte literarū obligatiōe, sola diceretur uerborū obligatio. §. Planè, Insti. De litera. oblig. Quod autē Ias. putauit, doli exceptionē propriè competere, ubi interuenit stipulatio per. d. §. Circa, nõ minùs falsū Contra Ias.

6 est. Siquidem t̄ uerius est, doli exceptionem eo casu non competere, quasi specialem, sed quasi generalē: prout concurrat cum qualibet exceptione, ut gl. hic & omnes docēt, & Ang. Are. qui hoc argumentis ostendit in §. Idem iuris. n. 3. Insti. De exceptio. Deniq; cum. in. d. §. Circa, interposita esset stipulatio, & proinde cōpeteret in factum exceptio. l. Cū ultra, infra hoc titu. cū exceptione in factum doli exceptio concurrat. l. 2. §. Et generaliter. ff. De doli exceptio. l.

1 Exceptio in factū in hac materia quādo propriè cōpetat.	differunt quasi genus, & species.
2 Exceptio non numeratæ pecuniæ propriè competit, siue ex stipulatiōe siue ex literis cōueniatur reus.	5 Actio iudicati actio in factū est.
3 Exceptio non numeratæ pecuniæ est in factum excēptio.	6 Negare an liceat reo torā summā, quæ petitur, si partē eius duntaxat debeat.
4 Exceptio in factum et exceptio non numerate pecuniæ	7 Exceptio quæ ppriè dicatur.
	8 Causa stipulationis inserēda est in libello.

EST ET IN FACTVM EXCEPTIO in hoc tractatu, quæ
 Etiam debitor datur cum eadem prærogatiua trās-
 ferendi onus probationis in aduersarium, si opponatur
 intra biennium. Et tunc proprie locum habet, quando
 stipulatio interposita est, & debitor ex stipulatione cō-
 uenitur. l. Cum ultra, infra hoc titu. ubi omnes cōmuni-
 ter ita docuerunt, Curti. Iunior in. l. Lecta. n. 13. ff. Si
 certum peta. Andre. Alcia. post alios i. l. Qui pecu-
 niam, eo. titu. Sed cur in factum exceptio proprium lo-
 cū uendicauit, quādo stipulatio est interposita? Vete-
 res responderunt, huius rei illam esse rationem, q̄ quan-
 do ago ex stipulatione, non peto pecuniam, quasi nume-
 ratam: sed magis peto quasi promissam. Vnde si tu ex-
 ciperes de non numerata pecunia, non cōtradiceres di-
 rectō meæ intentioni. Quia ego non dico, te ex numera-
 tione obligatum: sed ex promissione. In qua specie pos-
 set mihi deberi pecunia, etiam si tibi numerata non fuis-
 set. Meritō igitur debes excipere in factum. In qua ex-
 ceptione medium concludēdi est, q̄ sic fuit actū, q̄ pro-
 mittebas sub spe futuræ numerationis. Sic excipitur in
 factum: quia factū sic se habuit. Vbi autem stipulatio
 nō interuenit, sed chirographum, pecunia petitur quasi
 numerata, & meritō datur exceptio non numeratæ pe-
 cuniæ: quia cōtradicit directō intentiōi agentis. l. Ad-
 uersus, infra hoc titu. Hæc ita Bar. ex Petri et Cyni
 sententia

sententia tradidit in. d. l. Cum ultra. Sed tamē huiusmo
 diuulgò recepta opinio non est iusta. Et uerius esse exi-
 2 stimo, † q̄ & si stipulatio fuerit interposita: tã proprie
 cõpetit exceptio nõ numeratę pecunię, quã etiã in fa-
 ctum exceptio. Cuius sententię argumēta sunt. Primò
 tex. clarus in. §. Idem iuris, Insti. De exceptio. ubi Iu-
 stinianus ex p̄fesso docet, exceptionē nõ numeratę pe-
 cunię competere ei qui per stipulationē obligatus esset
 & Ang. Arc. ibi. n. 6. in hęc opinionem inclinat: quã
 latiùs defendit Rapha. Fulg. in. d. l. Cũ ultra. Secũdò
 tex. in. l. Si sub specie, supra De posulã. ubi Accur.
 in uerb. nõ numeratę, exponit. . in factum. Tertio tex.
 in. l. Si transactiõis causa, infra hoc titu. ubi stipulatio
 fuerat ex transactionis causa: & propter transactio-
 nis causã negatur exceptio nõ numeratę pecunię. Et
 tamen si uera esset uulgaris sententiã, Imperatores pro-
 pter transactionis causam in factum exceptionem ma-
 gis negassent. Quartò tex. quẽ Veteres pro se allega-
 runt in. l. Aduersus, infra hoc titu. ubi exceptio nõ nu-
 meratę pecunię tunc opponitur: quum quasi credita pe-
 cunia petitur. Igitur quũ uerbum credēdi generale sit,
 & ad stipulationē referatur. l. 2. §. Creditũ. ff. Si cer-
 tũ petat. siue pecunia petatur quasi promissa, siue quasi
 numerata, exceptio nõ numeratę pecunię locũ habet,
 Quintò tex. noster ubi cum doli exceptione cõcurrit ex

Contra cõ-
 munem.

E ceptio

ceptio non numeratæ pecuniæ. Sed ubi datur doli exceptio, semper etiam datur in factum exceptio. l. 1. §. Et generaliter. ff. De doli excepti. Ergo ubi datur exceptio in factum, datur etiam exceptio non numeratæ pecuniæ. Sexto & ultimo retorquetur tex. in. d. l. Cum ultra, ubi datur exceptio in factum. Quam aduersus receptam vulgò sententiã † ipse interpretor exceptionem non numeratæ pecuniæ, uti Iacobi. Doctor antiquus rectè docuit ab Accurs. relatus in. d. l. Cũ ultra. Cuius placitum & si communiter fuerit explosum: uerissimũ tamen est, quod uidelicet habeat pro se tex. expressum in. l. Apud Celsum. §. Aduersus. ff. De doli excepti. ubi Ulpianus exceptionem in factum appellat exceptionem non numeratæ pecuniæ. Ex hoc magis probauit Fulg. in. d. l. Cum ultra. Non obstat Saly. argumentum in. d. l. Cum ultra, ubi pro commun opinioẽ aduersus Iacob. argumẽtatur, has exceptiones diuersas esse: nam si idẽ essent, quare (inquit) diuersis nominibus appellarẽtur? Quonia respondeo, † q̄ homo est animal, & potest dici animal. Et tamen diuersis nominibus appellãtur: quũ differant quasi genus & species. Deniq̄ sicut quicquid est homo, est animal, sed nõ e contra: ita quoq̄ quicquid est exceptio non numeratæ pecuniæ, est exceptio in factum. Sed nõ utiq̄ quicquid est in factum exceptio, est non numeratæ pecuniæ: quũ exceptio in factum

gene

Cõtra cõ-
munem,

5

6

generalis sit, & detur ex facto, uel nō facto secundū
 diuersos casus. l. 2. §. Et generaliter. ff. De excepti. do
 li. Vnde exceptio non numeratæ pecuniæ una est de
 exceptionibus in factū. d. l. Apud. §. Aduersus, &
 plerunq; appellatur exceptio non numeratæ pecuniæ,
 eò quòd specialiori nomine designatur: non tamen iccir
 co appellari non poterit in factum exceptio. d. l. Cū ul
 tra. Sic actio in factum funeraria dicitur. l. At si quis
 §. Hæc actio. ff. De religios. et sūpti. fune. Et actio
 in factum dicitur iudicati actio. l. Actori, supra De
 reb. cred. l. Miles. §. si. ff. De re iudica. Sic exceptio in
 factum dicitur exceptio iurisiurandi. d. l. Actori. l. Si
 quis cū debitore. l. si. §. pe. et si. ff. De iure iu. Et fortas
 sis i. d. l. Cū ultra, cōgruētius erat, in factū excipere
 narrādo, quomodo factū se habuisset, quā generaliter
 excipere de non numerata pecunia: quū utiq; in ea spe
 cie pecuniæ pars fuisset numerata. Nec liceret reo, à
 quo tota sūma in stipulationē redacta petebatur, simpli
 citer excipere, † q̄ petita sūma numerata sibi nō fuis
 set, si uera est Bart. cōmuniū recepta sn̄a in. l. 1. §. Si
 quis ita. n. si ff. De uerb. obliga. de qua per Dec. i. l. In
 eo qd̄ plus. ff. De reg. iur. Mōta. i. reg. Nō pōt, eo. ti.
 subtiliter p̄ doctissimū Pontificij iuris Doctorē Bar
 tholomeū Philip. conciuē & collegā meū in repet. cap.
 Scindite corda, in. 4. parte, i. prin. De poeni. Distin. 1.
 E ij Vnde

Commūis
ratio confu-
tata.

Vnde apparet, rationem differentia, quā inter has exceptiones Bar. post Veteres reddebat in. d. l. Cum ultra, inanem esse. Dicebant enim, ideo non opponi exceptionem non numeratæ pecuniæ agenti ex stipulatione: quoniam talis exceptio non contradiceret directō agētis intentioni. Ego noto, propriam exceptionē nō eam esse, quæ directō contradicit actoris intentioni: quia tunc non tam esset actionis exclusio, quā mera negatio, & impropria facti & intentionis exceptio, ut in replicatione tradit Bal. in. l. si. n. 7. supra De edendo, circa. l. Maritus. §. si. ff. Ad. l. Falcid. Itaq; ⁷ propria exceptio actionem quidem competere præsupponit: sed illam æquitate exceptionis repellit. Quare satis est, q̄ exceptio non numeratæ pecuniæ contradicat agenti in causa actionis, etiam si non contradicat in actione. Si quidē ⁸ stipulator, ut rectē agat, causam stipulationis in libello debet inferere, ut post alios resoluit Ias. in. l. i. n. 43. ff. De eden. Deniq; aduersus Dd. expēdi potest noster tex. cum simili. ubi creditor non agit ex numeratione, sed ex literis. Et tamen aduersus eum opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ.

1 Cōdictio sine causa, quæ debitori dat̄ ad repetendū chi rographū à creditore tēporalis est: sicut & querela non

numeratæ pecuniæ.

2 Cōdictio sine causa, quæ personalis actio est, finitur quādoq; triennio.

CONDICTIO SINE CAUSA Actiā
in hoc tractatu uersatur, quæ debitori, cui pecu-
nia

7
 8
 1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Pauli Ca-
 stren. sentē
 tia aduerso
 cōmunē p-
 bara.

Noua tradi-
 tio.

exceptiōi: tutū se pari modo fecit aduersus actionē per
 sonalē. Induco ad hoc tex. optimū in. l. Sequitur. §. Fru
 ctus. ff. De usu cap. secundū unā gl. interpretationē,
 quā secuti sūt ibi Dd. Bar. Pau. Alex. in. l. 3. supra
 De his quæ ui metūsue causa. Ias. Phili. Dec. Alci.
 i. l. Si & me et Tuiū. ff. Si certū pe. Balbus in tract.
 De præscri. in. 4. parte. 4. partis principalis. q. x. ubi
 domin⁹ fructuū perceptorū, qui tenebatur eos extātes
 domino fundi restituere per cōdictionē sine causa: eos ir
 reuocabiliter facit suos per triennalem possessionē. Et
 istud (inquit Pau. Cast. in. d. §. Fructus. 2. col.) est mira
 bile. Quia † cōdictio sine causa est actio psonalis, quæ
 solet durare xxx annis: Et isto casu durat triēnio: quo
 niā succedit loco rei uendicationis, quæ cōpeteret pfru
 ctibus, si possessor nō esset fact⁹ dominus sola percepti
 one. Planē quēadmodū exceptio nō numeratę pecuniæ
 biēnio nō tollitur ōnimodō, sed tātū prerogatiua eius,
 secundū plurimorū auctorū opinionē, de qua suo loco di
 cemus: ita quoq; de cōditiōe sine causa dicendū est, q
 debitor possit ante biēniū cōdicere cautionē à credito
 re: Et satis illi sūt pponere, q nō fuit sibi numerata pe
 cunia, etiā si hoc nō probet. d. l. Si quasi. Post biēnium
 uerō possit quidē eandē cautionē cōdicere: sed utiq; nō
 solū proponere, sed etiā probare debet, nō esse sibi nu
 meratā pecuniā, ut per Ang. Are. in. §. Idē iuris. n.
 pen. in. fi. Insti. De exceptio.

1 Officium Iudicis in hac materia imploratur, si exceptio competere non possit.

2 Interpretatio noua. l. 2. C. hoc tit.
3 Verba si ad Iudicem dirigantur, ut intellectum de iudicis officio.

OFFICIUM IUDICIS postremo in hac materia succurrit, quod et si debitor exceptionem non proponat, utile potest esse. Nam et si apud Iudicem constiterit, numerationem non esse factam: erit eius officij, inquisita ueritate, illicitam exactionem cohibere. l. Illicitas ff. De officio Præsi. ubi Bal. post Odo. fre. obseruat, et quod etiam si non posset quis excipere de non numerata pecunia: poterit nihilominus officium Iudicis misericorditer implorare. Et idem tradit Io. Fab. in princip. insti. De litera. obliga. n. si. adiiciens, hoc maxime locum habere in Iudice ecclesiastico, ad quem pertinet purgare conscientias hominum: ut quamquam reus ab exceptione abstineat, uel quia non possit uel alio modo, Iudex ipse se intromittat. De quo per Fel. c. Si cautio. n. 65. De fide instr. et meminit Iacob. de Sæcto Georg. i. l. In exceptionibus. n. 7. ff. De proba. Fortassis et ad hoc Iudicis officium poterunt noue referri uerba tex. in. l. 2. supra. hoc titu. ubi Imperator Anto. in. hæc uerba rescripsit, MINOREM PECUNIAM TE ACCEPISSE ET MAIOREM CAUTIONEM INTERPOSUISSE SI APUD EVM QUI SUPER EA RE COGNITURVS EST CONSTITERIT NIHIL ULTRA QUAM ACCEPISTI CVM VSURIS IN STIPULATVM DEDUCTIS RESTITVERE TE IUBEBIT. Nam quum uerba ad Iudicem dirigantur: non absur-

de sentiet, qui de officio Iudicis itellectū dixerit, secūdū
ea, quæ obseruat glo. recepta in. l. Si soror. in uerb. re-
stitutui. infra De colla.

SUMMAE.

1 Ratio, quare priuilegiū exce- ptioni non numeratæ pecu- niæ datum sit.	Regno Lusitaniæ.
2 Renunciatio exceptionis nō numeratæ pecuniæ facta tē- pore cautionis non valet in	3 Renunciatio exceptionis nō numeratæ pecuniæ facta tē- pore cautionis valet in Re- gno Castellæ.
	4 Intellectus. l. 9. tit. 1. Part..

COMPPELLITVR. Si uelit obtinere, ut Acc.
hic explicat. Vnde collige, quod agēs ex
mutui cautione, quam reus non negat esse
suam, non probat numerationem per cōfes-
sionem acceptæ pecuniæ cōtentā in cautione. si is, qui
cauit, opponat exceptionem doli, uel in factū seu nō nu-
meratæ pecuniæ. Deniq; reus, & si non probet exce-
ptionē, quam opponit, opposita duntaxat exceptione il-
lud cōsequitur, ut actor, perinde atq; si nihil proba sset,
causā suæ actionis probare cōpellatur. Tale autē priui-
legiū huic exceptiōi datū fuit, † eò quod homines an-
xietate consequēdi mutuū, facile cōfitentur accepisse,
quod reuera non acceperūt, ut tradūt Petrus & Cy-
nus hic i. 3. oppo. Ioā. And. i. reg. Sine possessiōe, col.
pe. uers. Secūdo casu De reg. iuris lib. 6. Bart. in. l. In
cōtractibus. §. Sed quoniā. n. 6. i. fra hoc titu. Ioā. Fab.
in princi. Insti. De litera. obliga. n. 4. Panor. in cap. fi.

n. 18. De solutio. Raph. Cuma. in. l. i. n. pe. ff. De exceptio. Ias. in. l. In illa, col. 3. ff. De uerb. oblig. Quãquã Accur. hic & in. l. In exceptionibus. ff. De proba. et in. l. i. ff. De exceptio. Dinus & Bar. diuersã huius rei rationem nec satis idoneam reddiderunt.

Ergo si quis quo tẽpore confessus est, mutuã accepisse pecuniã, exceptioni nõ numeratæ pecuniæ renunciavit: eadẽ ratio suadet, t nõ ualere renunciationem, ut hic uoluerũt Iacob. Rauẽ. Petr⁹, Cynus, Bar. Bal. Ang. Saly. Pau. Cast. & uidetur esse cõmunis opinio, ut resoluunt Alex. cons. 35. Visa scriptura, lib. 1. Philip. Corn. cons. 293. In hac consultatiõẽ, lib. 4. Feli. in cap. Si cautio. n. 48. De fide iſtru. Philip. Dec. i. l. Qui pecuniã. n. 4. ff. Si cert peta. Cur. Iunior i. l. 2. §. si. n. 2. ff. eo. ti. Alci. i. l. Pacta quẽ cõtra, sup. De pactis. Cõcordat lex nostra Regia lib. 4. tit. 47. i. princi.

Contrariã opinionẽ magis probauerũt Iaco. Baldui. Odofre. Azo & Accur. hic existimãtes, renũciationẽ in hoc ualere, ut priuilegium exceptionis amittat is, qui renunciauit: non tamen amittat ipsã exceptionem, si uelit eam probare. Et hãc opinionẽ à toto mũdo seruari, testatur Alber. hic. Deniq; renũciationẽ ualere, auctores sunt Idẽ Odofre. et Bal. i. l. Illi citas ff. De officio Prẽsi. Iacob. Butri. in tracta. De renũcia. fo. 16. Ioã Fab. i. princi. Insti. De lite. oblig. n. 14.

Cardi. in cap. fi. n. 9. De solutio Bal. i. l. Pecunie, i. fra
 De solu. & cōs. 197. Quædã mulier lib. 3. ubi in hanc
 opinionẽ uidetur inclinare: quã tenuit hic Raph. Fulg.
 in. s. & Raph. Cuma. cons. 24. & Paulus Cast. cons.
 64. Quæritur utrũ, in fine lib. i. Et uideri satis æquũ,
 q̄ per renũciationẽ eodẽ tẽpore factã amittatur priuũ
 legiũ nostræ exceptiõis, scripsit Ioã. Imol. referens Ni
 colaũ de Matarel. hic in cap. Si cautio. n. 25. De fide
 i. stru. ubi ante. n. 6. scripserat, eã cõmuniter practicari
 Practicus quoq; Papi. i. forma sententiæ diffinitiuæ in
 uerb. Visa q; litis cõtestatiõẽ, & in forma libelli acti
 onis hypotheca. in uerb. Mutuo. n. 16. eandẽ opinionẽ se
 cure probauit. Quæ t̄ in Regno Castellæ obseruabi
 tur secundũ legẽ Parti. 9. titu. 1. Part. 5. CA ESTONCE
 (ait lex) NO SE PODRIA AMPARAR POR ESTA RA
 ZON SI ESTE RENVNCIAMIENTO ATAL FVESSE ESCRI
 PTO EN LA CARTA. Et ad hoc eam. l. singularẽ dixit
 Roder. Suar. in repet. l. Post rẽ iudicatã, fol. 142. col
 3. ff. De re iudica. Intelligẽda autẽ uidetur. l. Partitiæ
 iuxta opinionẽ: Azonis & Accur. hic: ut nõ possit
 reus se defendere trãsserẽdo onus probatiõis in aduer
 sariũ. Ceterũ si uelit probare, nõ esse sibi numeratã pe
 cuniã, audiẽdus sit intra bienniũ. Nec enim renũciatio
 huius exceptionis inducere debet iuris præsup̄tionẽ &
 de iure, q̄ pecunia fuerit numerata: quãuis hoc Bal. cõ
 sulẽdo

fulendo tentauerit cons. 251. Duo rei, lib. 3. probatus ab Hyppol. nota. 222.

1	Renūciatio huius exceptiōis facta post cautionē ex interuallo sine dubio valet.	3	Iuramentū facit, valere exceptiōis nō numeratæ pecuniæ renunciationem factā tempore confessionis:
2	Iusiurandū potest offerri creditori à debitore, cui propter renūciationem incūbit onus	4	Intellectus. l. si. infra hoc tit.

PRIMO igitur fallit huius. l. regula, si post cautionē ex interuallo renūciatū esset exceptiōi. Tūc

enim cōstat, † ualere renunciationē. Eius effectus hīc est, ut siquidē facta sit post biēniū iuris cōis aut. 60. dies l. Regiæ, nō audiatur qui renūciauit, excipiēs de non numerata pecunia, etiā si onus probādi negatiuā uelit assumere. Sin autē ante excessū legitimi tēporis renūciatū dicatur, tūc quia onus probādi numerationē petitori incūbebat, efficiet renūciatio, ut onus probādi negatiuā ipsi, qui renūciauit, incūbat, ut p̄ Saly. hīc. n. 17. §. 23. Quod si querās quonā modo possit reus negatiuā p̄bare? hīc articulus latē tractand⁹ uenit ī ultima fallētia, quādo debitor post biēnij tēpus elapsū docetur probare, qđ nō est sibi numerata pecunia. Sed ultra oēs illos modos aptatur hīc ali⁹ utilissim⁹, ut uidelicet † debitor offerat iusiurandum creditori sup̄ numeratiōe. Nā et si post biēniū dēbitor nō audiatur qui iusiurandū creditori uelit offerre. l. In contractibus. §. Illo, infra hoc titul. ubi tamē renūciauit, et p̄ hoc oneratus est probatione,

audi

audiendus est, si iusiurandum creditori offerat, uti docent
Alberi. hic. n. 6. & Bar. i. additi. uers. Extra ista. Et
habet equitatem haec sententia: licet de ea nullo relato aucto-
re dubitauerit Ioan. Imo. i. repe. cap. Cum contingat. n. 20.
De iureiuram. Denique secundum eam utiliter declarabitur.
l. Parti. 9. titu. i. Parti. 5. cuius uerba retuli proxime.

Sed & si renunciatio tempore cautionis intercesserit,
 dummodo iuramento confirmetur, ualebit. Et ita receptum
 est auctoritate *Bar. i. l. si. infra eo. que Saly. hic. n. 25.*
sequitur, & Feli. i. cap. Si cautio. n. 50. De fide instru-
men. Dec. in. d. l. Qui pecuniam. n. fi. ff. Si certum peti-
Tametsi Alciatus in repet. cap. Cum contingat. n. 176.
De iureiuram. non aduertens crediderit, Feli. i. d. cap. Si cau-
tio, Bartolo repugnare: quum tamen Bar. sententiam sine
ulla contradictione receperit, adiiciens cum eodem Bar.
eum, qui ratione iuramenti soluisset, posse repetere, ar-
gum. cap. Debitorum De iureiuram. At uero Ang.
Aret. in. §. Idem iuris. n. 37. Insti. De exceptio. contra
Bar. putat, iuramento non tolli huius modi exceptionem,
& de hoc esse casum apertum in. l. si. infra hoc titu. ubi Im-
perator uult, quod omni casu, quo daretur exceptio non
numerata pecuniae, si iuramentum non interueniat: da-
tur etiam dicta exceptio, quando iuramentum inter-
uenit. Et ita credit, quod sit ueritas. Alcia. quoque in repe-
ti. d. cap. Cum contingat. n. 177. scribit, ueriores in puncto

Feli. ab A l-
 ciato non re
 ete allega-
 tus.

*iuris uideri opinionem q̄ imò non obstante tali renūcia
 tione & iuramento possit excipi de non numerata pecu
 nia per. d. l. fin. Quæ licet (inquit) loquatur in eo, qui
 simpliciter confessus est se recepisse: tamen uidetur p̄
 cedere etiam in eo, qui renunciauit tali exceptioni: nec
 potest assignari bona ratio differētiæ inter hos casus.
 Nam sicut qui confitetur se accepisse cum iuramento
 quia subest eadem præsumptio: nihilominus lex ei per
 mittit ut possit excipere, ex quo remaneret deceptus à
 creditore: ita quando promittit non opponere talem ex
 ceptionem. Hec Alciatus. Et quidem ille ingeniose
 argumentatur, si rectè figurasset casum. d. l. fin. Nam
 utiq̄ si. d. l. fi. probaret, q̄ is qui confitetur cum iuramen
 to se pecuniam accepisse, posset nihilominus opponere
 exceptionem non numeratæ pecuniæ: fortiter euincere
 tur, eandem rationem esse in eo, qui renunciaffet cum
 iuramento. Sed tamen. d. l. fi. hoc nō probat: licet Feli.
 in cap. Si cautio. n. 46. & n. o. De fide instru. cuius
 errore ductus est Alciatus, existimauerit, cum esse
 illius. l. casum. Deniq̄t̄ ppria eius. l. interpretatio est,
 q̄ qui sine iuramento confessus est se pecuniam acce
 pisse, etiam si cum iuramento promittat se soluturū: po
 test nihilominus opponere exceptionem non numeratæ
 pecuniæ. Nec enim censetur uenire contra iuramentū,
 qui iurauit se soluturum, quo casu efficaciter deberet,
 id est,*

Bar. rece
 pta sentētia
 defensa ad
 uersus An
 gel. Arc. &
 Alcia.

ideſt, pecunia ſibi numeraretur. Cōtrā ſi iuraſſet, pecuniā ſe recepiffe, Dd. cōmuniter interpretantur, illi .l. locum nō eſſe: quoniam tunc ueniret cōtra iuramētū, ſi diceret, ſe non recepiffe pecuniam. Igitur qui iurauit ſe nō oppoſiturum exceptionem nō numeratæ pecuniæ, uidetur cum Bartolo non eſſe admittendus ad exceptionem: quoniam ueniret contra iuramentum. Nec attenditur, q̄ eadem facilitate, qua confeſſus eſt, poteſt uideri iuraſſe, ut tradit Sozi. conſ. 20. De duobus. n. 12. in. ſi. lib. i. receptam Bar opinionem ſecutus. Deniq̄ ue- rum non eſt, quod aſſumebat Ang. Aret. in. d. §. Idē iuris. n. 37. Imperatoris uidelicet ſententiā hanc eſſe in d. l. ſi. q̄ iuramentum nullo caſu impediatur exceptionem non numeratæ pecuniæ: quum ſiquis iuret ſe recepiffe, nō poſſit eſſe locus. d. l. ſi. ut latiūſ dicemus in .9. fallē.

1. Exceptio nō numeratæ pecuniæ cū ſua prærogatiua non datur regulariter: niſi in cautione ex cauſa mutui facta. 2. Probatio per teſtes utrum admittatur contra confeſſionē in ſcriptura contentam. 3. Intellectus. l. 4. ff. Cōmoda. 4. Depoſiti contractus eſt, etiā ſi pecuniæ ad numerū depoſitæ dominiū trāſeat in eum, apud quem deponitur. 5. Exceptio non numeratæ pecu-	niæ non datur ei, qui cōfeſſus eſt, apud ſe depoſitam eſſe numeratam pecuniam. 6. Mutuū ſimpliciter datū & receptū utrū incōtinēti poſſet. creditor à debitore repetere. 7. Depoſitū pecuniæ etiā datæ ad numerū incontinenti repeti poteſt. 8. Intellectus cap. Bona fides, De depoſito. 9. Intellectus. l. In contractibus. §. Sed quoniā, infra hoc tit.

10 Fraus facta de contractu mutui ad contractū depositi reinet exceptionē non numeratæ pecuniæ.

11 Fraus deprehēditur de cōtractu mutui ad contractū depositi, si is qui confessus est depo-

sitā pecuniā se recepisse, probetur eandē mutuam rogasse creditorē, qui voluit, fieri cōfessionem ex causa depositi.

12 Bal. in. l. Pecuniæ. C. De solutio. quomodò intelligendus.

SECUNDO fallit in alijs causis, quàm mutui. Nā si quis ex alia causa † cōfiteretur, se recepisse pecunias uel alias res, incontinenti sibi præiudicaret: & si conuentus opponeret exceptionem non numeratæ pecuniæ, nō transferret onus probandi in creditorem, glo. hic. Cuius sententia receptissima est per tex. in. l. Generaliter, infra hoc ti. Resoluit Feli. in. c. Si cautio n. 54. uersū. Fallit tertio De fide instrumē. Alex. n. 35. Aret. col. 6. i. l. i. ff. Solu. matri. Ias. i. l. Legitima, col. 3. ff. De pactis, & in. l. 1. col. 4. ff. De condicti. ex. l. Deniq; si quis uelit probare cōtra suā confessionem, q̄ pecunias uel res non accepit: probare hoc debet per cōtrariam scripturam, si in scriptis confessus est: nō uerò per testes. d. l. Generaliter. Et tunc demum admittetur probatio per testes, quum confessio facta est coram testibus secundūm glo. ibi: aut † in scriptura, si tamen partes non egerunt, q̄ aliter non ualeret contractus, quàm si fieret in scriptis, ut resoluunt Bar. & Ang. Rapha. Fulg. in. d. l. Generaliter, Angel. consil. 166. ad finem, Rapha. Fulgos. in. l. Cum de indebito. n. 15. ff.

De proba. & ibi Iacob. de sancto Georg. in. §. si. n. 10.
 Antoni. Butr. in fine. & Panor. n. 1. in. c. Si cautio
 De fide instru. ubi Panor. pro hac parte expendit illū
 tex. qua parte Pontifex non exigit, q̄ contrarium per
 scripturā probetur: quum tamen confessio esset facta
 in scriptis. Deniq; hanc opinionem dixit esse cōmunē
 Saly. i. d. l. Generaliter. n. in fine. Quod nota: quoniā
 Nico. de Matarel. Bal. et ipse Saly. & Pau. Castr.
 ibi in contraria opinione sunt existimantes, q̄ si cōfes
 sio sit quoquomodo in scripturā redacta, nō potest cō
 trarium per testes probari.

Ex hac fallētia infertur primò, nō esse dubitādū,
 quin si quis cōfessus sit accepisse cōmodatas pecunias,
 non habeat beneficium exceptionis nō numeratæ pecu
 niæ. Nam pecuniæ etiam commodantur ad pompā uel
 ostentationem, uti Vlpianus ait in. l. 3. §. si. ff. Cōmo
 da. Et in. l. 4. eo. tit. Caius inquit, SÆPE ETIAM AD
 HOC COMMODANTVR PECVNIAE VT DIIS GRATIA
 NUMERATIONIS LOCO INTERCEDANT. Quæ uerba ali
 ter legi debere, existimauit Alcia. Dispūctio. li. 4.
 cap. 15. reponens, dātis: ubi ditis legebatur. Sed meliūs
 eundē locū accepit generosus iuxta atq; doctus An
 tonius Augustinus quondam Salmanticæ condisci
 pulus meus, nūc propter eruditionē, genus & uirtutes
 Romani auditorij Senator eximius Emendatio. li. 2.
 cap. 2.

cap. 2. ubi dicitur legit. Adde & Franciscū Duare. in
l. Iuris gentium. §. Dolo, char. 64. ff. De pactis.

Secundò infertur, posse dubitari, si quis confessus
sit, pecuniam numeratam apud se depositam esse, utrū
hoc casu cesset nostra exceptio? Quæstio ex hoc de-
scēdit, utrū in causa huius depositi sit eadē ratio, quæ
4 uersatur in causa mutui. Nam illud constat, & etiam si
dominiū numeratæ pecuniæ trāseat in eum, apud quem
deponitur, & per hoc egrediatur ea res notissimos de-
positi terminos: depositum tamen esse, magis quàm mu-
tuū. l. Lucius. l. Die spōsaliorū. §. 1. l. Publica, in prici.
l. Sibominē §. si. ff. Depositi. l. In naue Saupheli, uers.
Idem iuris. ff. Loca. Tametsi Philip. Dec. in. l. Ceru-
condictio. §. si. .col. ff. Si certū peta. aduersus receptā
sententiā purauerit, huiusmodi contractū, licet depositi
nomen habeat, re tamen ipsa contractum esse mutui, ar-
gumē. l. Vbi ita donatur. ff. De dona. causa mort. Ut
igitur ad propositā quæstionē redeamus, Bart. in. l. In
cōtractibus. §. Sed quoniā, in noua additio. n. 1. infra hoc
tit. expressum tradit, in hac specie cōpetere nostrā ex-
ceptionē, p̄inde atq; in mutui causa dari solet. Hoc &
Bal. sententiæ uidetur esse consequēs consi. 45. Quidā
noīe. A. n. 7. li. 1. ubi distinguit iter cōfessionē ex causa
mutui & cōfessionē ex causa depositi, ut in causa depo-
siti cesset exceptio nō numeratæ pecuniæ, licet locū ha-

Philip. De
cuj noua o-
pinio reie-
ctā.

bere soleat in causa mutui. Nam nemo (inquit) mutuū
 accipit, nisi imminēte necessitate rei familiaris: ideo q̄
 facilis est ad cōfitendū se recepisse. Sed in deposito nō
 est ita: quia nō potest uti pecunia. Igitur quū in deposito
 numeratæ pecuniæ cōstet, dominū effici eum, apud quē
 deponitur, & pecunia uti posse, iuxta no. in. l. 3. infra
 Depositi. uidetur ex Bal. sententia colligi, q̄ adhūc ca
 sum sit inducenda exceptio nō numeratæ pecuniæ. Sed
 & CHRISTOPHO. Porti. in prin. Insti. De litera.
 obliga. hāc Bartoli opinionē retulit, & secutus est. Itē
 pro ea facit eiusdē Bar. cōmuniter recepta traditio in
 l. Si quis nec causam. n. 4. ff. Si certū peta. ubi docet,
 q̄ depositum pecuniæ numeratæ censi debet secundū
 regulas mutui. Tradit in notabili casu Philip. Dec. in
 l. Cōtractus. n. 5. ubi grauiū auctōrū consilia refert. ff.
 De regu. iuris. Contrariā opinionē tenuit Bal. in. l. In
 contractibus. §. Sed quoniā. 2. quæsti. infra eo. ubi scri
 psit, q̄ licet maxime uideatur esse eadem ratio in causa
 huius depositi, quæ uersatur in causa mutui: nō tamē dā
 da est exceptio nō numeratæ pecuniæ. Idē ibi Saly. p̄
 bat. n. 4. & Castren. 2. col. dicens, q̄ quāuis lex uidetur
 uerbis potius, quā rebus imponi: faciendā tamē est dif
 ferentia inter depositi & mutui accepti confessiones.
 Sequitur Feli. in cap. Si cautio. n. 4. uers. Et in tantū
 De fide instru. Ias. i. l. 2. col. i. ff. Si certū peta. Frācis.
 Pur.

Purpura. in. l. Singularia. n. 43. eo. ti. Sic uidetur hęc sē
 tentia magis cōmunis esse. Grāde tamen præiudicium
 facit auctoritas Bar. quē Portius sequutus est. Præser
 tim ꝯ si Bal. et alij concedūt, eandē rationē militare in
 confessione huius depositi, quæ militat in cōfessione re
 cepti mutui: uix erit, ut eadē exceptio in utroꝯ casu locū
 nō habeat. Quū fauores cōueniat ampliari cap. O dia
 De regu. iuris: et hęc exceptio sit fauorabilis, ut aliās
 diximus. Mihi tandem uidetur, † Bal. opinionem in. d.
 §. Sed quoniam, probabiliorem esse. Moueor primō
 ratioē. Siqdē aduerto cōtra utriusꝯ partis auctores, Cōtra Dd:
 nō ōnino eandē esse rationē in causa huius depositi, quæ
 uersatur in causa mutui. Cōsideremus enī, ideo in causa
 mutui admissā fuisse huius exceptionis prærogati
 uam: quia hoīes propter auiditatem pecuniæ sæpe nu
 merō confiterentur spe futuræ numerationis, accepis
 se pecunias, quas re uera non acceperant. Porro eadē
 ratio non æquē locum habet in deposito numeratæ pe
 cuniæ: etiam si is, apud quē depositū est, possit uti pecu
 nia sine delicto. Nam † si mutuā mihi dedisti pecuniā,
 nec aliquid præterea expressum est, non ante mutu
 am pecuniam poteris condicere, quā uel ego in soluti
 one diu cessauerim, uel commodē possim tibi soluere.
 Quia cū beneficiū in mutuando dederis, non debeo hu
 iusmodi beneficio tuo decipi, sed iuuari, ut in cōmodato
F ij elegā

eleganter scribit Iureconsultus in .l. In cōmodato. §. Si
 cut in fine. ff. Commoda. Quam rationem in cōtractu
 bonæ fidei expressam induxit Bar. ad stricti iuris mutu-
 um in .l. Si pœnam. n. fina. ff. De uerb. obliga. ubi Dd.
 cōmuniter eū sequuntur, & Philip. Dec. in .l. In omni-
 bus. n. 4. ff. De regu. iuris Frācis. Ripa in .l. Ita stipu-
 latus. n. 70. ff. De uerb. oblig. De quo dubitauit Cur-
 ti. Junior in .l. i. n. 22. ff. Si certum peta. Et sanè Bar.
 sentētia æquissima est: licet Accur. in .d. l. Si pœnam
 contrarium tenuerit, & Bal. in .l. Qui pecuniā. ff. Si
 certum peta. & Ang. Perusi. ex professo gl. defende-
 rit in .l. Interdū. §. fina. ff. De uerb. obliga. Pro quibus
 mihi uidentur non leuiter facere Neruæ & Proculi
 uerba ab Vlpiano relata in .l. Certi cōdictio. §. fina.
 ff. Si cert. peta. At † in deposito numeratæ pecuniæ
 quanquam dominiū transierit in Titium, apud quem Sē-
 pronius deposuit, poterit sine dubio Sēpronius cōtinuò
 post numerationem, pecuniam à Titio repetere: nec
 hic recipi potest quod in mutuo receptum est. Nam
 cū hic cōtractus censeatur esse gestus Sempronij
 gratia, qui deposuit, & Titius beneficium in suscipien-
 da pecunia dedisse uideatur argumen. l. Lucius. ff.
 Depos. si is, qui deposuit, incontinenti pecuniam uel-
 let repetere: nulla æquitatīs ratio depositi exactio-
 nem uidetur moratura. Siquidē beneficio, quod Titius
 in susci-

in suscipienda pecunia dedit, oportet Sempronium iuua-
 ri, non decipi. Plane Sempronius deciperetur, si Ticius
 ad eius nutum, qui deposuit, non restitueret depositum. Fa-
 cit tex. in cap. Bonafides De deposi. ubi Pontifex
 ait, licere de positori pro uoluntate sua reuocare deposi-
 tum. Vbi uerba illa, PRO VOLUNTATE, exprimunt, ad
 nutum de positoris restituendum ei esse depositum, argumeto
 l. Fideicommissaria, in princi. ff. De fideicō. liberta. l.
 Cum quidam. ff. De lega. 2. & quod tradit Bar. in Ex-
 tra. Ad reprimendum, in uerb. uidebitur. Sed & Pō-
 tificis sententia ad depositum numeratæ pecuniæ nõ mi-
 nus uidetur spectare: subiecit enim, CONTRA QVOD
 COMPENSATIONI LOCVS NON FVIT. Quæ uerba ma-
 gis pertinent ad depositum numeratæ pecuniæ: quum
 in speciebus & signata pecunia generaliter uerum sit,
 compensationem non admitti: & Pontifex repetenti de-
 positum specialiter neget obijci compensationem. Denique
 tex. in d. cap. Bonafides, deductus est à l. penul. infra
 Deposi. ut Bernar. & Dd. agnoscunt. Et Imperator
 in d. l. pen. in deposito numeratæ pecuniæ loquitur, uti
 Saly. inibi expressim colligit. n. 3. Secundum quæ appa-
 ret, maiore auiditate desideraturum me pecuniam mu-
 tuam in usus meos securè conuertendam, quam depositam
 pecuniam, cuius dominium ita in me transit, ut ad nutum
 creditoris statim ei sine mora restituendum sit. Proin-

de uidetur esse differentia probabilis iter confessiones ex supra dictis causis factas: & differentia non tã uerbis, quã etiam rebus imponitur. Moueor etiam pro Bal. contra Bar. lege per tex. in. d. l. In contractibus. §. Sed quoniã, ïfra eo. ubi Imperator Iustinian⁹ his uerbis exorsus est, SED QVONIAM SECVRITATIBVS ET INSTRUMENTIS DEPOSITARVM RERVM VEL PECUNIARVM TALEM EXCEPTIONEM OPPONERE LITIGATORES CONANTVR: & deinde constituit, q̄ instrumentis depositarũ rerum uel pecuniarũ nõ possit opponi huiusmodi exceptio. Igitur quum Accursi. & Dd. cõmuniter interpretentur, Iustinianum loqui de eo, qui confitebatur, apud se deponi res uel pecunias, & uerba hoc exprimãt: tex. uidetur esse expressus, qui decidit p̄positã quæstionẽ. Nam licet inibi Bar. opinioni suæ timens cõtẽdat, tex. intelligendũ in pecunijs signatis, nõ uerò in pecunijs ad numerũ depositis: ego considero, † uolentã esse talem interpretationem, & à Iustiniani sententia alienã. Nã quando scriptum est, pecunias uel res, alter natina sensisse arguit scribẽtem de pecunia numerata, ut tradit Saly. in. l. Siquis uel pecunias uel res. n. 4. ïfra Deposi. Præterea cùm Imperator in. l. principio tractasset de contractibus, in quibus pecuniæ uel aliæ res numeratæ uel datæ esse conscribuntur, & in dubitatum sit, de pecunia numerata Imperatorem loqui: non dubie

in. d.

Bar. interpretatio reiecta.

- in.d.§. Sed quoniã, simili modo interpretandũ est, cum de numeratis pecunijs non minũs uerba facere. Cõcludo igitur, in iudicando & consulendo non recedendũ ab hac opinione. Quã intellige procedere, nisi probetur t̄ esse facta fraus de contractu ad contractũ secundũ eiusdẽ Bal. & aliorũ opinionẽ in.d.l. In cõtractibus. §.
- 10 Sed quoniã. Vbi Castre. 2. col. explicat, t̄ fraudẽ deprehendi, si cõstiterit, eũ, qui cõfessus est depositã pecuniã se recepisse, eandẽ pecuniã rogasse mutuã: creditore autẽ fieri uoluisse confessionem ex causa depositi. Quod perpetuò m̄ti tenendũ fore cõmendat. Et profectò est notabile ad temperandũ eiusdem Castrens. cõsilium in Rub. fina. uerb. supra hoc titu.
- 12 Tertiò infertur, t̄ cũ iudicio expendi debere Bal. traditionẽ in.l. Pecuniã, infra De solu. ubi ita scriptũ reliquit. Et scias quòd in nullo contractu habet locũ exceptio non numeratæ pecuniæ præterquã in mutuo & dote. Dico de exceptione transferente onus probãdi in creditore. Tamẽ in omni ministerio de mundo, ubi est confessio, habet locũ exceptio nõ numeratæ pecuniæ infra xxx. dies: nisi sit eirenũciatũ, ut supra De nõ numerata. pec. l. In contractibus. Hæc Bal. Qui confessionẽ intellexit creditoris super soluta pecunia: & uoluit allegare. §. Super cæteris. d.l. In contractibus. Vbi secundũ ueram & communem interpretationem con-

stitutum est, quod si creditor debitori suo apocham dederit, uel aliter confessus sit per scripturam, solutas sibi esse pecunias aut alias res ex mutui uel uenditionis uel ex alia causa debitas: habebit intra xxx. dies querelam et exceptionem non numeratae pecuniae: qua exposita, onus probandi solutionem in debitorem transferetur. Et hoc etiam modo Raph. Cuman uerba accipienda sunt in l. 1. n. 6. ff. De exceptio. qui scripsit, in alijs nocere confessionem post xxx. dies. Neque enim referri iuste possunt ad debitorum confessiones factas ex alijs causis, quam mutui uel dotis. d. l. Generaliter.

Contra An
gel. Perus.

Quarto inferitur, uideri. Ang. Perus. cons. 166. *D*omina *A*ngelina, non recte nostram exceptionem eius tempora tractasse in confessione, quae nec mutui erat nec dotis. Quaedam etenim mulier Angelina promiserat uendere quasdam domos pro cc. Florenis, quos confessae est se recepisse. Quod si contingeret, uenditionem ad effectum produci non posse: promisit, se restitutura dictos cc. Florenos. Cum postea de signatarum domuum uenditio facta non esset, et cc. Florenos creditor repeteret, quos mulier: quasi pretium futurae uenditionis se dedisse diceret: mulier negabat, cc. Florenos sibi esse numeratos. Respondit Ang. quod tamen si tempora exceptionis non numeratae pecuniae essent elapsa, ideoque in terris Imperij secundum ius civile mulier non esset audienda: at secundum aequitatem

canonicam exceptio perpetuò poterat opponi. Quasi uerò in proposita specie aliqua tempora in exceptione non numeratæ pecuniæ sint in iure prodita: & hic non esset tractandum de sola. l. Generaliter, supra hoc titu. remotis temporibus exceptionis. Quæ secundum receptissimas sententias in alio contractu, quàm mutui & dotis locum non habet.

Quintò infertur, non bene docuisse Practi. Papiens. in forma libelli in actio. hypothe. i. uerb. In deposito. Vbi primò priuilegiū actiōis depositi dixit esse, & is qui confessus est se habere pecuniam in deposito, non auditur uolens opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. l. In contractibus. §. Sed quoniam, infra hoc titul. Quod etiam simili modo tradiderunt Ias. & Riminal. col. 3. Curt. Junior. n. 5. & Alciatus in. l. i. supra De eden. Thomas Parpal. i. l. 2. n. 9. ff. Si certū peta. Nec aduerterunt, secundū receptas sententias, à quibus ipsi non discedunt, non posse id priuilegium esse depositi: sed ius commune omnium confessionū, quæ fiunt ex alia causa, quàm mutui & dotis. l. Cū de indebito. §. fina. ff. De proba. & d. l. Generaliter.

Sextò infertur, insignem fuisse errorē Mattheide Afflict. in Consti. Neapoli. lib. 1. Rub. 40. n. 6. ubi scriptū reliquit, & in alijs contractibus, quàm mutui, de quibus apparet scriptura, tempus opponēdi exceptionē

Contra Pra
cti. Papiens.
Ias. Rimi.
Curti. Iuni.
Alcia. Tho
mā Parpal.

Matthei de
Afflictis et
ror insignis